

II. Meşrutiyet Devri
Türk Kültür-Edebiyat ve Basın Hayatının Bir Yansıtıcısı Olarak
RÜBAP DERGİSİ

Prof. Dr. Nâzım H. POLAT*

Denilebilir ki II. Meşrutiyet'in ilânı (10 Temmuz 1324/23 Temmuz 1908), Batı Türklüğü için, İslâmiyet'in kabulünden sonraki en önemli değişimdir.

II. Meşrutiyet devri, Türk basın hayatının birdenbire canlanıp geliştiği bir dönemdir. Bu canlılığın yapıcı ve yönlendirici sebebi, toplumun topyekûn kabullendiği çok partili parlamenter demokratik hayattır. Basını sıkı bir biçimde denetleyen idareden, adeta hiçbir kısıtlayıcılığı bulunmayan bir döneme geçilmesi; siyasî, ticarî, edebî gayret sahipleri yanında tamamen amatör/heveskâr hislerle davrananları da cesaretlendirmiştir. Bu durum 1909'da çıkarılan Basın Kanunu ile gazete ve dergi çıkarılması önceden beyan esasına bağlanmış, fakat süreli yayın bereketi 1913'e kadar, düşen bir hızla da olsa devam etmiştir. II. Meşrutiyet Devri basın ve edebiyat hayatının iyi bir aynası olarak değerlendirdiğimiz Rübap dergisi de işte bu ortamda çıkarılmış yayın organlarından.

Bu yazıda, iç içe geçen bazı konularda tekrara düşme tehlikesi bulunduğu göz ardı edilmeksizin, önce Rübap dergisi hakkında bazı tanıtıcı şekil bilgileri verilecek, daha sonra, II. Meşrutiyet devri Türkiye'sindeki kültür, edebiyat ve basın âlemini yansıtan özelliklerine temas olunacak-

* N. Ü. Fen-Ed. Fak. NİĞDE nazimhikmetpolat@yahoo.com, nazimhpolat@hotmail.com

tır. Bu arada, Rübap'la birinci derecede ilgili şahıs ve kavramlar hakkında tamamlayıcı ve tanıtıcı bilgiler sunulacaktır¹.

Rübap, başlıkaltı yazısıyla kendisini “*hayat-ı edebiye namına Perşembe günleri musavver neşrolunur, edebî, içtimai, felsefî mecmua*” diye tanıtır. Buradaki *hayat-ı edebiye*” ibaresi, herhangi bir zümreyi ifade etmez²; tam aksine -aşağıda anlatılacağı üzere- Türkiye’deki bütün edebî oluşumları kucaklamak ve her türlü edebî hareketliliği alkışlamak arzusuunu gösterir.

Rübap’ın ilk sayısı 25 Kânun-ı sani 1327 (7 Şubat 1912)’de çıkarıldı. 116 numaralı son sayısı ise 15 Mayıs 1330 (28 Mayıs 1914) tarihini taşıyor. Şu halde Rübap’ın ömrü 2 yıl, 3 ay 21 gündür. Bu zaman zarfında bazı nüshaların iki sayı bir arada fakat çift sayılı hacimde çıkarıldığını görürüz. Demek ki bunlar gerçekten iki sayıdır. 90. sayıya ise “90-100” diye numara verilip sebebi de “cilt numaralarında muhafaza-i intizam için” şeklinde bir notla açıklanmıştır. 3. cilt 101. sayıdan başlıyor. Yani son sayıya 116 numarası verilmiş olmasına rağmen mecmua gerçekte 106 sayı çıkabilmiştir. Bu sayı ve ömür, Türkiye’deki süreli yayınların özellikle II. Meşrutiyet devrinin dergi ve gazeteleri dikkate alınınca ortalamasının epey üzerindedir.

Rübap dergisinin 12-13 ve 24-25. sayıları “*nüsha-i mümtaze*”, 41. sayı ise “*Hilâl-i Ahmer menfaatine nüsha-i mümtaze*” sıfatıyla, özel sayı olarak yayımlandı. 41-43. sayılar 25x32 cm. ölçüleriyle, diğer bütün sayılar ise 18x26 ebadıyla çıkmıştır. İlk 8 sayısı 8’er sayfa, 9-23.

¹ Rübap dergisi hakkında doktora ön çalışması olarak hazırladığımız “**Rübap Mecmuası –İnceleme, Tahlilî Fihrist ve Edebiyatla İlgili Makaleler-**” (Atatürk Üni. Edebiyat Fak., Erzurum 1981, 835 s.)” adlı basılmamış bir çalışmamız mevcuttur. Ayrıca bk. Nâzım H. POLAT: “*Rübâb*”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi** 7.C., Dergâh Yay., İstanbul 1990, 364-365).

² Hasan Refik ERTUĞ, (“*Balkan Savaşı Sırasında Yayımlanmış Bir Edebiyat Mecmuası: Rebâb*”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Ocak 1976, s. 38-42) “hayat-ı edebiye” ibaresini, bir sanat topluluğu gibi algılamıştır. Yazar, derginin çıktığı yılların edebî manzarasını özetlerken şöyle diyor:

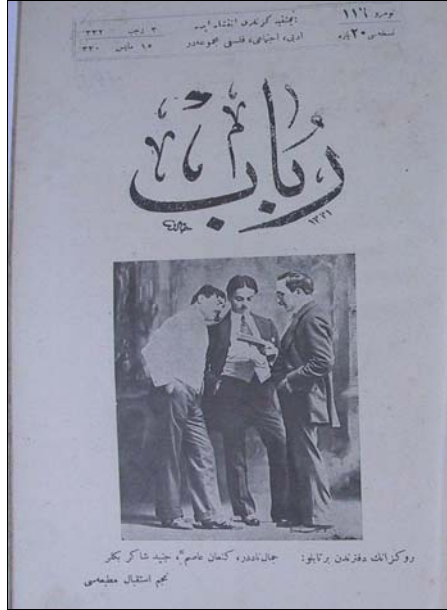
“...İşte bu sıralarda, *Servet-i Fünun* edebiyatının gençlerinden Faik Âli, Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif ile *Fecr-i Âtîcilerden Mülkiyelî Şehabettin Süleyman*’ın önderliğinde kendilerini *Hayat-ı Edebiye* diye adlandıran bir topluluk meydana geldi. Fakat bu topluluk edebiyat tarihlerimizde bu ad ile yer almadığı gibi *Rebab*’da yazırları çıkanlardan kimlerin bu topluluk içinde bulunduğu kesinlikle bilinmemektedir. Bu topluluğa dair bildiğimiz, derginin kapağındaki *Rebâb* adının yanında görülen <*Hayat-ı Edebiye namına Perşembe günleri musavver olarak intişar eder*> yazısıdır.”

Yazımız takip edildikçe, bu yorumdaki yanlışla kendiliğinden anlaşılacaktır.

sayılar -numaralandırılmayan 4'er sayfalık kapaklar hariç- 12'şer, diğerleri ise 16'şar sayfa hacminde çıkmıştır. Bu arada özel sayıların ve derginin artık çıkamayacağını işareti sayacağımız 115 ve 116. sayının 8'er sayfa hacminde çıktığını belirtelim.

Derginin yayım adresi olarak gösterilen Cağaloğlu'nda Rübab Salonu" aynı zamanda bir kırtasiye dükkânıdır. Dergideki "her nevi istida (dilekçe), lâyiha (tasarı), hissinize muvafık yazılar yazdırmak isterseniz Cemal Nadir Yazıhanesine müracaat ediniz" (nu. 2, arka dış kapak a yüzü) şeklindeki ilanlar, Rübab sahibinin Cağaloğlu 40 numaralı bürosundaki mesaisini ifade etmektedir.

Rübab'ın sahibi Cemal Nadir'in, meşhur karikatürist Cemal Nadir Güler (1902-1947) ile isim benzerliği dışında bir ilişkisi yoktur.

Ft. 1. 116. sayının kapağında Rübab'ın sahibi ve iki yazarı: (soldan sağa), Kenan Asım Cüneyt Şakir ve Cemal Nadir

Bahsettiğimiz Cemal Nadir, Yemen Naibi Asım Efendinin³ oğlu ve Şeyh Abdurrahman Sami (1876-1934)'nin⁴ kardeşidir. Basında onun im-

³ Asım Efendi, Yemen'in San'a şehrinde kadı iken vefat etmiştir. Babası Şeyh Ahmet Fevzi Efendidir (İNAL: **Son Asır Türk Şairleri**, MEB Yay. İstanbul 1970, s. 1634).

⁴ Abdurrahman Sami (12 Rebiyü'l-evvel 1296-31 Temmuz 1934): Doğum yeri olan

zasını ilk önce İzmir’de yayımlanan İzmir gazetesinde (4. yıl) “Manisa’dan Asımzade Cemal Nadir” şeklinde görüyoruz. Bu ibareden onun Manisa doğumlu olduğunu da çıkarabiliriz.

Cemal Nadir’in **Hanımlara Açık Mektup** (Necm-i İstikbal Mat., İstanbul 1332 [1916], 12+4 s.), **İzmir Kasaba Şimendüferleri Güzer-gâhı Rehberleri** (Amidî Mat., İstanbul 1927, 22 s.; **Ordumuzun Zafer Kitabeleri** (Naci Kasım [Açikel] ile, Orhaniye Mat., İstanbul 1341 [1925], 1+192+69 s.) adlı üç eser yayımladığını biliyoruz. Ayrıca kardeşi Abdurrahman Sami ile birlikte, 8 sayı devam eden tasavvufi muhtevada **Mihverü’l-ulûm** (9 Kânun-ı evvel 1327-Nisan 1328) adlı bir dergi ve Manisalı Halil Hilmi⁵ ile birlikte, 5. sayısı ile, Rübap’tan 1 gün sonra kapanan, **Musavver İslam Salon Mecmuası** (27 Mart-29 Mayıs 1914) adlı bir başka dergi daha çıkardığını kaydedelim. Bu yayın faaliyeti, Rübap sahibinin, dergi çıkarmayı sıradan bir ticarî meta olarak görmeksizin çalıştığının ispatıdır (Bir fotoğrafı için bk. Ft.1).

Rübap’ın sahibi, devrin önemli edebiyatçıları arasında değildir. Belki bu sebeple, dergide bir de “edebî müdür” ünvanı ihdas edilmiştir. İşte bu görevi ilk 6. sayıda (7 Şubat 1912-14 Mart 1912), o sıralarda Mekteb-i Mülkiye son sınıf öğrencisi olan Feyzullah Sacit (ÜLKÜ)⁶, da-

Manisa’daki tahsilinden sonra İstanbul’da Fatih Medresesinde okudu. Çanakkale’ye gidip Uşşakiye tarikatına girdi; İstanbul Kasımpaşa’da Yahya Kethüda Dergâhı şeyhi oldu. Edebî, dinî-tasavvufî muhtevalı ve bazıları Arapça 26 eserinden 10 tanesi basılmıştır (İNAL:1634-1635). Aynı muhtevada çıkardığı **Mihverü’l-ulum** (9 Kânun-ı evvel 1327-Nisan 1328) adlı, 8 sayılık dergi ile II. Meşrutiyet Devri basın tarihinde yer edinmiştir. Bu derginin sorumlu müdürü ise Cemal Nadir’dir.

⁵ Rübap’taki (nu. 104, ön kapak a yüzü) bir fotoğrafının altına düşülen nottan, Resne’de kadılık yaptığını, 1914 başlarında İstanbul’da ticaret ve iktisat “mücadele”sine atıldığını ve **İslâmlara Açık Mektup** (Necm-i İstikbâl Mat., İstanbul 1332/1914, 13 s.) adlı bir kitapçık yayımladığını öğreniyoruz.

⁶ Feyzullah Sacit ÜLKÜ (Kırşehir 1892-İstanbul 1970): Mülkiye mezunu (1912), öğretmenlik ve çeşitli idarecilik kadrolarında çalıştı. I. Dünya savaşı sırasında, asker olarak bulunduğu Sarıkamış’ta, **Varlık** gazetesi müdürlük ve başyazarlığını yaptı (Mücellidoğlu Ali ÇANKAYA: **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, IV. C., Mars Mat., Ankara 1968/1969, s. 1477).

Dikkat çekici edebî tarafı şairliğidir. Balkan Savaşlarının yansımalarıyla dolu **Ordumuza Armağan** 1330 (1914) adlı kitabından başlayarak bütün şiirlerinde Türk-lük şuur ve gururunu, Kuva-yı Milliye ruhunu ve Atatürk sevgisini işledi. Bu özellik yanında Türkçenin sadeleşmesi konusundaki gayretleri de onun Millî Edebiyat Hareketinden ilham aldığını gösteriyor.

Türk Ocağının kurucularından olan Feyzullah Sacit, İstiklâl Savaşı sıralarında bir ara Mustafa Suphi ile birlikte Komünist faaliyetlere katılarak **Yeni Dünya** gazetesinin başyazarlığını yapmış, 1920 sonlarında bu gruptan uzaklaşmıştır (bk. Mete TUNÇAY:

ha sonra ise yine Mülkiyede okuyup, II. Meşrutiyet sonrasında bütün mensur türlerde kalem oynatarak şöhrete kavuşan Şahabettin Süleyman⁷ yürütmüştür.

Bütün süreli yayınlar, kendi dönemlerini değişik ölçülerde aksettirirler. Ele alacağımız dergi ise sıradan bir yansıtıcı değil, temsil kabiliyeti olan bir yayın organıdır. Rübap pek çok tarafıyla II. Meşrutiyet Devrini yansıtmak açısından yoğun malzemeye sahip dergilerdendir. Yani Rübap'tan gelen seslere kulak verirsek II. Meşrutiyet Devri Türkiye'si hakkında genel bilgi edinebiliriz. Dergideki söz konusu malzemeyi üç grupta görevli mütalaa edebiliriz.

A. Farklı siyasî oluşumlara mensup kimseleri bünyesinde bulundurmak.

B. Edebî ve kültürel oluşumları göstermek.

Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925), 3. bas., Bilgi Yayınevi, İstanbul 1978, s. 198, 229)

Ömer Hayyam rubailerini ve Mevlana'nın Mesnevisini manzum biçimde tercüme edişyle, onun farklı bir yönünü daha tanımış oluruz.

Hepsi İstanbul'da basılan kitapları: **Ordumuza Armağan** (1330/1914), **Yaratılış Cilvesi** (1335/1919), **Hayyam Rubaileri ve Manzum Tercümelere** (1929), **Ülker** (1932), **Devrim Uzu** (1935), **Ateş ve Nur** (1935), **Mesnevi** 1.C. (1945), **Ülkü ve Şiir** 1. C. (1948), **Fatih ve İstanbul –Şiirler ve Türküler** (1950), **Kore Mucizesi ve Şehidin Sesi** (1951), **Yahya Kemâl'in Şiirleri ve Tenkitler** (Büyük şiirin tanyerine doğru) –I, (1965) Ayrıca, basılı kitaplarına girmemiş pek çok yazı ve şiiri de kalem faaliyetinde bulunduğu **Hıyaban**, **Mehtap**, **Şehbal**, **Musavver Erganun**, **Hakk'ın İlâvesi**, **İçtihat**, **Rübap**, **Türk Yurdu**, **Cumhuriyet**, **Damla**, **Konya Halkevi**, **Ülkü**, **Yeni Türk**, **Yeni Adam** gibi süreli yayın organlarının sayfaları arasında kaldı.

⁷ Şahabettin Süleyman (İzmir 1885-1919 Davos/İsviçre): Mülkiye mezunu (1908). Orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptı. Fecr-i Atı'nın kuruluşuna öncülük etti. Uzun bir bohem hayatından sonra devrin kibar muhitlerinde iyi tanınan Köse Raif Paşa kızı İhsan Raif Hanım (-1926) ile evlendi.

Fecr-i Âtî'nin sloganı olan “*san'at şahsî ve muhteremdir*” cümlesi, onun buluşudur. Tiyatro, Edebiyat tarihi, tenkit, edebiyat öğretim ve nazariyatı (retorik) alanlarında çok ilgi gören 19 cilt esere imza attı. Kitap halindeki eserleri: **Rehber-i Erîp-Kamil Bir Muallimin Şakirtlerine Dersleri**, 3 C. (1910), **Aşk -Nesâyih-i Aşereden-**, (Emile Faguet'den çev., 1911), **Namık Kemal-‘Karabela’ Münasebetiyle** (1911), **Abdülhak Hamit -Hayatı ve Sanatkâr-** (1911), **San'at-ı Tahrir ve Edebiyat** (1911), **Çıkamaz Sokak** (1911), **Meşrutiyet'te Terbiye-i Etfâl** (1911), **Resimli Mukatafât** 3 C. (1911-1912), **Malumat-ı Edebiye** 2 C. (1912-1913), **Osmanlılıkta Vâhime-i Mes'uliyet** (1913), **Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı**, 1.C., (1914). Hakkında daha geniş bilgi için bk. Nâzım H. POLAT: **Şahabettin Süleyman**, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1987; Ö. Faruk HUYUGÜZEL: **İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)**, Kültür Bak. Yay., Ankara 2000, s. 551-555.

C. II. Meşrutiyet Devri'nin basın, kültür ve edebiyat hayatının özelliklerini yansıtmak.

Şimdi Rûbab'ın bu özelliklerini daha teferruatlıca görmeye çalışabiliriz.

A. Farklı siyasî oluşumlara mensup kimseleri bünyesinde bulundurmak

Rûbab, siyasî faaliyet için çıkarılmış bir dergi değildir. Bundan dolayı II. Meşrutiyet Devrinin her siyasî saftan edibine sayfalarını açık tutmuştur. Serbest siyasî ortam her türlü edebî ve kültürel yönelişin önünü açınca, daha önceki dönemlerde yalnızca dönemin siyasî çehresiyle uyumlu edebî-kültürel tavırlar taraftar bulurken, II. Meşrutiyet döneminde siyasî iktidarla sürekli çatışan kimseler de en az iktidar tarafındakiler kadar edebiyat hayatının yönlendiricileri arasında olmuşlardır. Daha önceki devirlerde de hiç şüphesiz edebiyat ve kültür adamlarının tamamı siyasî iktidarın takdîrî değildi. Ama Edebiyat-ı Cedide'den veya bu zümre muhaliflerinden tek bir kişinin bile iktidarın karşısına dikildiği görülmez. Bundan dolayı Edebiyat-ı Cedide'nin yayın organı Servet-i Fünun "*padîşahım çok yaşa*"larla doludur. Servet-i Fünun karşısındaki Malumat dergisi de bu hususta farklı değildir.

Edebiyat-ı Cedide zümresinin Sultan II. Abdülhamit karşısındaki tek tavrı, İngiltere ile Boerler arasındaki Transval Savaşında (1899-1900), bazı Edebiyat-ı Cedide mensuplarının padişah iradesi zıddına, İngiltere'ye bir destek mektubu vermek üzere büyük elçiliğe kadar gitmeleri idi. Ama o gidiş taşraya kadar sürecekti⁸. O yıllarda Süleyman Nazif, Hüseyin Siret Özsever gibi Edebiyat-ı Cedideciler veya herhangi bir edebî zümreye dahil olmamakla birlikte, sosyal faydacı sanat anlayışını benimseyen Abdullah Cevdet, Şerafettin Mağmumi gibi aydınlar ise Türkiye'de değil, firar ettikleri Avrupa şehirlerinde çıkardıkları ve gizli biçimde Türkiye'ye sokulan yayımlarla siyasî muhalefet yapıyorlardı. Halbuki II. Meşrutiyet devri ediplerinin hemen hepsi Türkiye'deki siyasî hayatın içindedir ve bunların tamamına yakını, II. Meşrutiyet'in ilanını takip eden dönemde İttihatçı iken, sonraları çoğu İttihat ve Terakki karşısında saf tutmuşlardı.

⁸ Bu konuda olayı doğrudan yaşamış birinin ifadeleri için bk. Hüseyin Cahit YALÇIN: **Edebiyat Anıları**, (haz. Rauf MUTLUAY), Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 1975, s.131.

Bilindiği gibi II. Meşrutiyet yıllarının baskın siyasî görüşü İttihatçılıktır. İttihat ve Terakki Cemiyetinin partileşmesinden sonra, karşısında cılız birkaç parti ortaya çıkmıştı. Bunların en önemlisi Hürriyet ve İtilaf idi⁹. Bu siyasî manzaranın Rübab'a nasıl yansdığına bakalım.

Rübab mecmuasının edebî müdürü Şahabettin Süleyman; önceleri İttihat ve Terakki taraftarı iken, arkadaşı Ahmet Samim'in¹⁰ İttihatçılar tarafından öldürülmesi üzerine, onlara karşı etkili bir muhalefete başladı. Hatta 1910-11 yıllarında Osmanlı Demokrat Fırkasının sözcülüğünü yaptı. Önce **Hakimiyet-i Milliye**'de, daha sonra bu gazete kapatılınca yerine çıkan **Yeni Ses** ve **Muahede** gazetesinde, başyazar olarak, İttihat ve Terakki Fırkasının yayın organı **Tanin**'e karşı, muhalefete girişti. Sanat üzerine politika gölgesi düşürmemeye gayret eden Şahabettin Süleyman, tam bir sanat dergisi olan Rübab'ta, doğrudan siyasî konularda herhangi bir yazı yayımlamamıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyetini 1892'de ilk defa kuran beş kişiden biri Abdullah Cevdet, Rübab'ın yazarları arasındadır. Abdullah Cevdet'in 1910'da İttihat ve Terakki Fırkasına karşı mücadeleye başlayan Fırka-i İb'ad veya diğer adıyla Osmanlı Demokrat Fırkasının kurucularından olduğunu biliyoruz.

Dr. Abdullah Cevdet, 5 kalem tecrübesiyle Rübab'ta yer alıyor ki bunların hepsi, sosyal ve siyasî fikirlerini yansıtacak metinlerdir. "*Masiye*" (nu.7, s.48) "*Hürriyetperver bir evlat doğurmuş olmak töhme-tiyle, sabık idarede, Hapishane-i Umumiyyede, ölünceye kadar tevkif edilmiş bir ana içindir.*" açıklamasıyla yayımlanırken, yazılış yeri ve zamanı (Cenevre, 12 Teşrin-i sani 1904) da dikkatlere sunuluyor. Söz konusu açıklama ile, okuyucudan, öz şiir kılgılıcımından mahrum bu manzumeyi, Abdullah Cevdet'in Avrupa'da Jöntürk olarak verdiği mücadelelenin bir vesikası gibi görmesi istenmiştir. "*Yaşamaya Hakkımız Sabit Oldu mu?*" (nu.12-13 s.116-117) başlıklı yazıda ise, bazı tarihi olaylar hatırlatılarak, Türk milletinin bu mücadelelerle, yaşamayı hak eden, mil-

⁹ II. Meşrutiyet Devri siyasî oluşumları hakkında toplu bilgi için bk. Tarık Zafer TUNAYA: **Türkiye'de Siyasal Partiler**, C.I, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul-1987.

¹⁰ Ahmet Samim (Prizren 1884-İstanbul 1910): Tahsilini Galatasaray Sultanisi ve Robert Kolejde gördü. II. Meşrutiyet'in ilk aylarında basın ve siyaset hayatına atılarak Ahrar Fırkasının yayın organı Osmanlı gazetesinde ve **Hilâl**, **Cidal**, **İtilaf**, **Sadâ-yı Millet** gibi gazetelerde İttihat ve Terakkiye karşı etkili muhalefet yaptı. Divan-ı Harb-i Örfî (Sıkıyönetim Mahkemesi)'ye ait bazı belgeleri yayımladı. Bu yüzden pusuya düşürülerek öldürüldü. Siyasî ve fikrî yazıları yanında şiirleri ile de tanınan Ahmet Samim, Fecr-i Ati edebî zümresi ediplerindendi.

letlerden olduğu belirtiliyor. Dr. Abdullah Cevdet'in "*Roma Kalacak mı?*" (nu.24, s.264-268) başlıklı yazısında ise bütün milletler için üç tane hayat düğümü zikrediliyor: 1. "Sihhat-i Umumiye", 2. "Servet-i Umumiye", 3. "Maarif-i Umumiye". Yazar bunlardan ilk ikisini **Hak** ve **Jöntürk** gazetelerinde açıkladığını bildirerek eğitim konusu üzerinde duruyor. "Hüseyin Kâzım Kadri'ye ithaf" ettiği "*10 Temmuz'un Âsâr-ı Psikocyası*" (nu.27, s.301-3003) başlıklı yazısında Abdullah Cevdet, kurucusu bulunduğu İttihat ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleriyle II. Meşrutiyet'in ilan edilmesini anlatıyor. Rübap'ta Abdullah Cevdet imzasıyla yayımlanan son yazının başlığı muhtevasını da ifade edecek niteliktedir: "*Hissiyatımın Fotoğrafi -Harf Münasebetiyle*" (nu.41, s.10-11).

Önce İttihatçı sonra muhalif daha başka isimler de sayabiliriz Rübap kadrosundan. Rıza Tevfik Bölükbaşı, II. Meşrutiyet'in ilk seçimlerinde İttihat ve Terakkiden mebus seçilmiş, ama bir müddet sonra, bu partinin hükûmete muhalif olan "Hizb-i Terakki" koluna geçmiş ve daha sonra Hürriyet ve İtilâf Fırkasının kuruluşunda önemli rol oynamıştı¹¹.

Rıza Tevfik (Bölükbaşı) imzası 14 defa görülmekle, Rübap'ın yazı kadrosunu güçlendirenlerden biri. Rübap çıkmağa başladığı sıralarda, Rıza Tevfik (1869-1949), seçim propagandası sırasındaki bir konuşması dolayısıyla mahkûm olmuştu. Rübap'ın 5. sayısında (s.33-34) çıkan "*Sabah-ı İtibah*" yazısında; vatanın, ilmin, irfanın istikbalinden emin olduğunu söylüyor ve yazılış yeri ve tarihini özellikle belirtiyor: "Hapishane-i Umumi, 21 Şubat 1327" (6 Mart 1912). Rıza Tevfik'in dergideki diğer nesirleri sanat üzerine nazariyatıyla alakalıdır¹². İttihat ve Terakki karşısında yer alan Rıza Tevfik'in Rübap'ta 4 fotoğrafı yayımlanmıştır. Bunların ilk ikisi (nu.5, s.33; nu.12, s.106) onun el yazısıyla "*Hapishane-i Umumi'den Rübap'a bir selâm 20 Şubat 1327. Feylesof (imza)*" ibaresi ile. Diğer ikisi ise Rübap'ı çıkaranların ona sevgi ve saygısını belgeleyen "*Feylesof Rıza Tevfik Bey*" (nu.46, s.34) ve "*Büyük feylesofumuz Rıza Tevfik Bey*" ibaresi ile. 113. sayının kapağında ise derginin feylesofa karşı hürmetindeki derinliği en çarpıcı biçimde dile getirecek cinstendir: "*Rübap'ın tatil-i neşriyat edeceğini istihbar eden Rıza Tevfik Beye*

¹¹ Rıza Tevfik'in mebusluğu ve meclis konuşmaları hakkında bk. Nâzım H. POLAT: "*Rıza Tevfik Osmanlı Mebuslar Meclisinde veya Bir Meşrutiyet-perverin Sukut-ı Hayale Uğraması*", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, sayı: 8, Sivas 1999, s.7-88.

¹² "*İlham*" (nu.76, s.442-445; nu.77 s. 458-460), "*Sanatta Objektivizm ve Sübjektivizm Meselesi*" (nu.78, s. 79,81), "*Sübjektivizm Bahsine Zeyl*" (nu: 82,s. 538-540; nu: 83, s.554-556; nu: 85, s. 586-588; nu: 86, s. 602-604; nu. 87, s. 618-621; nu: 88, s.634-638) yazıları, bir metni edebî kılan unsurlarından, sanat yoluyla yeni bir dünya kurma gayretlerinden bahsedilmektedir.

fendi idarehanemize gelerek mecmuaya devam etmemizi söylemişler ve bundan sonra muavenet-i tahririyede bulunacaklarını vaad etmişlerdir. Rübab büyük feylesofa ihtiram ve teşekkürlerini takdim ve neşriyatına devam edeceğini vaad eyler”

Tevfik Fikret (1867-1915), Edebiyat-ı Cedide'den iki dostu ve kalem arkadaşı olan Hüseyin Kâzım Kadri (1870-1934) ve Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957) ile birlikte İttihat ve Terakki adına Tanin gazetesini çıkarmış, fakat daha sonra arkadaşlarına küsüp, İttihatçılığı da, gazeteyi de terk etmişti. Fikret, Rübab'ı çıkaranların ihtiramla karşıladıkları simalardan biri, hatta “*Şark'ın en ulvî lika-yı şiir ve irfanı*” diye alkışladıkları bir şairdir. Öyle ki derginin ilk sayı kapağına (bk. Ft.2) onun fotoğrafını koyularak saygıyı en uç noktada ifade eden şu cümleleri yazılmıştı:

Ft.2- İlk sayının kapağı

“Rübab; ilk nüshasının ilk sahifesini Şark'ın en ulvî lika-yı şiir ve irfanı olan Tevfik Fikret Beyefendinin timsâl-i bedialarıyla tezyin ve tetviç ederek âlem-i matbuâta dahil oluyor. Bugünün ruhunda ebedî hürmetle yaşayan Fikret,; daima aynı hiss-i hürmetle yaşayacaktır.

Bundan 100 sene sonra Rûbab'ın bu nüshası bir müştak-ı marifetin eline geçerse elbette Fikret'in nâsiye-i pâk ü dirahşânını bir buse-i hürmet ve takdirle ıslatacaktır."

Rûbab'ın siyasî kimliği ile dikkat çeken bir başka siması da Ahmet Reşit (Rey)'dir¹³.

Edebiyat alanında "H. Nazım" müstearıyla ve ferdiyetçi bir zümre olan Edebiyat-ı Cedide şairi sıfatıyla tanınan Ahmet Reşid'in Rûbab'taki "*Hamal*" (nu.41, s.9) şiiri, bu grubun genel eğilimi zıddına, tam bir sosyal faydacı edebiyat anlayışıyla kaleme alınmıştır. Bir fert olarak hama- lın katlandığı zorluklar, sıkıntılar; şiirin sonuna doğru, onu bir sınıfın temsilcisi yapar. Yani "*Hamal*"; henüz "sınıf edebiyatı" fikrinin Türkiye'de henüz temel kazanmadığı bir dönemde, üstelik ferdiyetçi sanat anlayışına mensup Edebiyat-ı Cedide topluluğundan gelen birinin, "sınıf edebiyatı" şeklinde yorumlanabilecek bir şiiridir. Şairin Rûbab'taki diğer 3 şiiri ("*Hatıra*", nu.12-13 s.118-119, "*Tulû*" (nu.37, s.424-425); "*Gül- fidan*" (nu.39, s.448) Edebiyat-ı Cedide estetiği istikametindedir.

Baha Tevfik (1884-1914) de Rûbab yazarları arasında siyasetle yakın ilgisi bulunanlardandır. 1910'da Osmanlı Sosyalist Fırkası kurucuları arasında yer aldığı yolunda bilgilere¹⁴ ihtiyatla yaklaşmak gerekir¹⁵. Fakat onun politik konulara dair pek çok yazısı bulunduğunu biliyoruz¹⁶. Ayrıca, doğrudan herhangi bir partinin üyesi olmasa da, İttihat ve Terak-

¹³ Ahmet Reşit (1870-1955): Manastır (1906) Ankara (1907) ve Halep (1908) valiliği yaptı. 29 Ekim 1912'de kurulan Kâmil Paşa Kabinesinde Dahiliye Nazırı idi. İttihatçıların Babıâli Baskısı sonucu Kâmil Paşa hükümetiyle birlikte nâzırlığı sona ermişti. İttihatçılarla iyi geçinemediği için Mısır'a ve oradan Paris'e gitti. Sadrazam Mahmut Şevket Paşanın katlinden sorumlu tutularak idama mahkûm edildi. İttihatçıların iktidardan düşmesi üzerine İstanbul'a döndü. 1. Damat Ferit Paşa kabinesinde yine Dahiliye Nazırı oldu. Fakat bu sefer de, Serv Antlaşma Projesini "Türk milletinin idam fermanı" diye niteleyip imzalamadığı için bütün resmi görevlerinden ayrıldı. Yani önce ittihatçı düşmanı olarak tanınan Ahmet Reşit, daha sonra Hürriyet ve İtilâf Fırkasını da karşısına almıştı.

¹⁴ Tarık Zafer TUNAYA: age., s.247.

¹⁵ Rıza BAĞCI, Baha Tevfik'in sosyalistliği konusundaki ifadeleri gözden geçirdikten sonra bu yoldaki kanaatlerin yanlış olduğunu söylemektedir (Bk. **Baha Tevfik'in Hayatı, Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma**, Kaynak Yay. İzmir, 1996, s.178-181).

¹⁶ Bu konuda onun yazı listesi (bk. Rıza BAĞCI: age., s.234-243) bir fikir verebilir.

ki aleyhtarlığını kendi yazılarından ve arkadaşlarının hatıralarından öğreniyoruz¹⁷.

Baha Tevfik'in Rübab'taki tek yazısı, Hüseyin Rahmi'nin Cadı romanı hakkında ne düşündüğü sorusuna verdiği üç-dört satırlık cevaptan ibarettir.

Rübab'ın edebî müdürü Şahabettin Süleyman'ın kardeşi Memduh Süleyman (1889?-1920'den sonra) da derginin siyasete ilgi duyan yazarlarından. Mütareke yıllarında (1918-1920) sosyalist faaliyetlere katılmış, hatta o yılların sosyalist basını arasında önemli yeri olan Yeni Dünya'nın Antalya bölge temsilciliğini yapmıştır¹⁸. Rübab dergisi yazarı olduğu sıralarda siyasetle ne ölçüde meşgul olduğunu bilmiyoruz. Fakat "İlm-i Felsefe" (nu.3, s.24), "Felsefe Dersleri" (nu.71, s.375-376; nu.72, s.391-392; nu.75, s.440; nu.78, s.480-483; nu.79, s.499-501) ve "Vatan Fikri" (nu.14, s.147-148) gibi yazıları, onun konuyla ilgili hazırlık devresini gösterir.

Rübab'taki kalem faaliyeti siyasî tavrını göstermese de, II. Meşrutiyet yıllarının Sosyalist aydın kadrosu içinde yer alan¹⁹ Lem'i Nihat'ın yazı kadrosunda bulunması, derginin bütün siyasî oluşum mensuplarına sayfalarını açık tuttuğuna bir delildir. Henüz 24 yaşında iken 15 Haziran 1919'da ölen Lem'i Nihat'ın muhtemelen ilk kalem tecrübeleri, Rübab'ta yayımlananlardır (*Mezarlar*, nu:44, s.11; *İstigrâk*, nu:52, s.142; *İstigrâk*, nu:53, s. 156-157; *Fuat Nebil Bey'e*, nu: 67, s.389; *İnkâr*, nu: 81, s. 529-531).

İngiliz-Boer Savaşında (1899) İngilizlerin zaferini temenni eden 70 imzalı muhtıradaki adı bulunduğu için sürgüne uğrayan, Jön Türklük faaliyetlerinden dolayı gıyabında idamına hükmedilen, II. Meşrutiyetten sonra ise İttihat ve Terakki karşısında Hürriyet ve İtilaf Fırkasının ilk kurucu üyeleri arasında yer aldığı (1911)²⁰ için 1912-1918 arasında Türkiye dışında yaşamaya mecbur kalan Hüseyin Siret Özsever (1872-1959) de Rübab şairlerindedir.

¹⁷ Rıza BAĞCI: age., s. 28-32.

¹⁸ Mete TUNÇAY: age., s.150.

¹⁹ Lem'i Nihat'ın ölüm haberi ve Sosyalist faaliyetler içindeki yeri hakkında bk. "Lem'i Nihat", **Kurtuluş** mec., nu.1, 19 Eylül 1919, s.9.

²⁰ Tarık Zafer TUNAYA: age., s.264).

Rübap şairlerinden Cenap Şahabettin, II. Meşrutiyetin ilanını takip eden birkaç yıl İttihat ve Terakki taraftarı olarak **Şûrâ-yı Ümmet, Tanin, Hürriyet** ve **Hak** gibi önemli İttihatçı yayın organlarında yazar; artık tam olarak siyasetin içindedir; İttihatçıların kur(dur)duğu Müdafaa-i Milliye Cemiyetinde (1913-1919)²¹ de görev almıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında ise onu, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının önde gelen bürokratları arasında görüyoruz. Hatta İttihatçılara olan dargınlığı, şairi, Kurtuluş Savaşı'na inanmamaya sürüklemiştir. Fakat Şahabettin Süleyman gibi Cenap Şahabettin de Rübap gibi bir edebî dergide siyasî yazı yayımlamamıştır.

Bunlar yanında, daima İttihat ve Terakki taraftarı olan Celâl Sahir Erozan (1883-1935), Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885-1966) de Rübap'ta sesi duyulanlardır. Hatta Celal Sahir'in bu partiyi desteklemesi, İttihat ve Terakki muhalifi Hemedanizade Ali Naci²² tarafından Rübap sayfalarında ("*İkinci Cevap*", nu. 30, s. 341) şöyle tenkit edilmiştir: "*Fuat [KÖPRÜLÜ] Bey nasıl İttihat ve Terakkinin para mukabilinde dimağını satan bir oyuncağı ise Celal Sahir Bey de saadetini, İttihat ve Terakkinin milleti uçuruma götüren siyasetine sefil bir âlet-i ihtiras olmakta aramış ve bulmuştur.*"

Rübap'ta "*Benim Kalbim*" (nu.12-13, s.130) başlıklı bir serbest nazımda yer alan Celâl Sahir, II. Meşrutiyet sonrasında, Türk Yurdu, Türk Ocağı, Halka Doğru gibi hep İttihat ve Terakki ile organik bağları bulunan cemiyetlerde çalışmıştır.

İttihat ve Terakki ile organik bağları bulunan söz konusu cemiyetlerde Celal Sahir kadar çalışmış diğer bir Rübap yazarı da Hamdullah Suphi Tanrıöver'dir. "*İki Yol*" (nu.23, s.238) adlı mensure ile Rübap'a kalem yardımında bulunan Hamdullah Suphi, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet yıllarının önde gelen Türkçü simalarındandır. Tanrıöver, hem İttihat ve Terakki, hem de Millî Meşrutiyet Fırkası ile birlikteliği bilinen²³, yerini Halk Evleri'ne bıraktığı 1931'de bütün mal varlığı ve üyeleriyle,

²¹ I. Balkan Savaşı'nın hissettirdiği tehlike üzerine, cephe gerisi çalışmaları düzenlemek amacıyla kurulan bu cemiyet, daha sonra Millî Mücadele yıllarında kurulacak olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin anası sayılır. Geniş bilgi için bk Nâzım H. POLAT: **Müdafaa-i Milliye Cemiyeti**, Kültür Bak. Yay., Ankara 1991.

²² Sonradan "KARACAN" soyadını alacak olan Hemedanizade Ali Naci (1896-1955), Cumhuriyet Türkiye'sinin önemli gazetelerinden Politika, İnkılap, Tan (1935), Bugün ve Milliyet (1950) gazetelerinin kurucusudur.

²³ Bu ilişki için bk. Tarık Zafer TUNAYA: age., s.352, 437.

Cumhuriyet Halk Fırkasına katılan²⁴ Türk Ocağının uzun yıllar başkanlığını yapmıştır²⁵.

B. Edebî ve kültürel oluşumları göstermek

II. Meşrutiyet yıllarındaki çok partili siyasî manzaranın Rübap sayfalarına aksedişi tek örnek değildir. Daha başka dergilerde de hem İttihatçı hem İttihat ve Terakki muhaliflerinin birlikte yazdıkları görülebilir. Rübap'ı önemli kılan asıl özellik, II. Meşrutiyet yıllarındaki edebî ve kültürel toplantıların, yönelişlerin hepsinin Rübap'ta yer bulmasıdır. Söz konusu yansımaların izini daha iyi sürebilmek maksadıyla, önce II. Meşrutiyet yıllarının bu tip ayrışmalarını, yönelişlerini sayalım.

II. Meşrutiyet yıllarının edebî oluşumları, en kalın çizgileriyle iki safa ayrılabilir. Bunlardan biri sanatın yalnız yine sanat için konuşmasını arzulayan anlayıştır ki en tesirli temsilcisi **Fecr-i Âtî**'dir²⁶. Aynı çizgide diğer bir yapılanma **Nesli-Âtî** veya **Nâyîler** oluşumudur. Diğer yanda edebiyata, toplum hayatını yönlendirme görevi veren bir anlayış vardır ki

²⁴ Genel Başkanlık makamında Hamdullah Suphi'nin bulunduğu bu katılım süreci hakkında bk. Hüseyin TUNCER, Yücel HACALOĞLU, Ragıp MEMİŞOĞLU: **Türk Ocakları Tarihi I. C.**, Türk Yurdu Yay., Ankara 1998, s. 362-364.

²⁵ Hamdullah Suphi'nin siyasete alakası Mütareke ve Cumhuriyet devirlerinde de sürmüştür. Osmanlı Mebuslar Meclisinde 4. Dönem'de Millî Türk Fırkasından, TBMM'nde 3., 4., 7-10. Dönemlerde Cumhuriyet Halk Partisinden ve Demokrat Partiden milletvekilliği (3. Dönemde Millî Eğitim Bakanlığı) yapmıştır. Daha sonra Hürriyet Partisine katılmış, fakat milletvekili seçilememiştir.

²⁶ Fecr-i Âtî : 20 Mart 1909'da kurulup 11 ay sonra **Servet-i Fünun** dergisinde ("Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi Beyannamesi", C. 38, nu. 977, 11 Şubat 1325, s.227) beyannamesini yayımlayan bir edebî zümre. "San'at şahsî ve muhteremdir" sloganıyla, edebiyatı II. Meşrutiyet'in ilanıyla başlayan propagandacı, siyasî fikirlerle sınırlanmış bir edebî ortamdan kurtarmak istediler. Ancak Balkan Harplerinin yarattığı gürültü sanatın sesini boğunca, Fecr-i Âtî mensupları da çok sevdikleri kamer şiirleri söyleyemez oldular. Tıpkı Sembolistler gibi, yarı aydınlık yarı karanlık bir atmosfere büründürülmüş, kelimelerin ses âhengiyle örülmüş bir şiire ulaşmak istiyorlardı. Yayımladıkları beyannamenin altında şu 21 imza vardı: Ahmet Samim, Ahmet Hâşim, Emin Bülent (Serdaroğlu), Emin Lâmi, Tahsin Nahit, Celâl Sâhir (Erozan - reis), Cemil Süleyman (Alyanakoğlu), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Refik Halit (Karay), Şahabettin Süleyman, Abdülhak Hayri, İzzet Melih (Devrim), Ali Cânip (Yöntem), Ali Sühâ (Delilbaş), Fâik Âli (Ozansoy), Fâzıl Ahmet (Aykaç), Mehmet Behçet (Yazar), Mehmet Rüşdü, Köprülü-zâde Mehmet Fuat (Köprülü), Müfit Ratip, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu).

bunu da önce Genç Kalemler’de “**Yeni Lisan**” ve sonra daha geniş bir çerçeve ile **Millî Edebiyat Hareketi** olarak tanıyoruz.

Bunlar yanında II. Meşrutiyet yıllarındaki başka bir edebî oluşum da yarı mistik ve halk edebiyatından ilhamlar taşıyan bir yöneliştir.

Ayrıca I. Meşrutiyet yıllarının “sanat için sanat” görüşüne bağlı ferdiyetçi bir edebî zümresi olan Edebiyat-ı Cedide (1896-1901) mensupları da toplu halde değil ama ferdî olarak yeniden kalem faaliyetine girişmiş idiler.

Rübab’ı II. Meşrutiyet yıllarının aynası yapan, işte bu edebî yönelişlerin hepsinin dergiye yansıması olmasındır.

Fecr-i Âtî’nin kuruluşunda en büyük pay sahibi Şahabettin Süleyman, 7. sayıdan itibaren derginin edebî müdürüdür. Derginin yayın ilkelelerini doğrudan açıklamak yerine dolaylı biçimde yansıtan ve her sayının baş yazısı sayabileceğimiz “*Hareket-i Edebiye*” sütunu Şahabettin Süleyman tarafından kaleme alınmıştır.

Fecr-i Âtî mensuplarından Abdülhak Hayri, Ahmet Haşim, Fazıl Ahmet (Aykaç), Emin Bülent (Serdaroğlu), Celal Sahir (Erozan), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Refik Halit (Karay), M. Rüştü, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Mehmet Ali Tevfik (Yükselen) ve Tahsin Nahit de Rübab’ın yazı kadrosunda bulunuyorlar. Ayrıca, devrin hakim temayüllerinden olduğu için, Fecr-i Âtî ile bir ilişkisi bulunmadığı halde, Ziyaeddin Bedi, Feyzullah Sacit (Ülkü), Şehver, Süleyman Sırrı, Neriman Nüzhet, İsmail Zühtü, Alaaddinpaşazade Samih Fethi (Tan) ve daha başka imza sahipleri de Fecr-i Âtî çizgisinde şiirler, measureler yazmışlardır.

Fecr-i Âtî karşısında, sanatı toplumun faydasına sunan, yani sanatın sosyal fayda uman Millî Edebiyat Hareketi de Rübap sayfalarında geniş yer tutmuştur. Bunun en belirgin sebebi şüphesiz ki Balkan Harpidir. Millî Edebiyat Hareketini başlatan Genç Kalemler dergisinin düzenlediği “Yeni Lisan” hakkındaki bir soruşturmaya cevap veren birkaç aydından biri de Rübab’ın edebî müdürü Şahabettin Süleyman idi. Fakat Şahabettin Süleyman Yeni Lisan Hareketini alkışlamakla birlikte, alışkanlıklarını terk edemeyeceğini, “Yeni Lisan”la yazamayacağını bildiriyordu. İşte bu cevap, Genç Kalemler’le Rübab’ı karşı karşıya getirmiştir. Yakup Kadri, Rübap sayfalarında Yeni Lisan’ı alaya alıyor, “*Türkçe bilmeyenlerin kalkamı*” diye vasıflandırıyor (Efkâr ve Adât: Teceddüt, nu: 73-74, 26 Ağ. 1329). Fakat bir müddet sonra Yakup Kadri de, Yeni Lisan’a itiraz eden bir başka Fecr-i Âtîci Köprülüzade Mehmet Fuat gibi,

devrin siyasî ve sosyal şartları gereği, Millî Edebiyat Hareketine katılmıştı. Böyle muhaliflerini bile bir müddet sonra bünyesine alan bir edebî yönelişin Rübab'ta da çokça izi olmalıdır. Nitekim Rübab sayfalarında İlyas Macit, Emin Bülent (Serdaroğlu), Emin Nahit, A. (elif) Naci, İsmail Zühtü, Mehmet Ali Tevfik (Yükselen), Cemşit ve daha başka kalem sahipleri, Balkan Harpleri'nin acı hatıralarını dile getirmişlerdir. Rübab'taki bütün yazdıklarında Balkan Harplerinin yarattığı ruh halleri sezilen İlyas Macit, ayrıca, “*Yeni Lisanla Mektup Yazmak Sanatı*” (nu: 38-39) başlıklı denemesiyle, doğrudan Genç Kalemler dergisinin başlattığı Millî Edebiyat anlayışına dahil olduğunu gösteriyor²⁷.

II. Meşrutiyet yıllarının diğer bir edebî topluşması **Yeni Nesil**, **Nesli-î Âtî** veya **Nâyîler** adıyladır ki bu grup da önce Rübab'ta kendini göstermiş, kendisini kabul ettirmek için Fecr-i Âtî'ye karşı yaptığı mücadeleyi Rübab sayfalarıyla kamuoyuna duyurmuştur. Fecr-i Âtî'nin kuruluşunda önemli rolü bulunan Şahabettin Süleyman; artık devrin siyasî ve sosyal şartlarının tazyikiyle Genç Kalemler'in ortaya attığı “Yeni Lisan” ve “Millî Edebiyat” hareketinin hakim temayül haline gelmekte olduğunu görerek, edebiyatta “millî” sıfatını onlara kaptırmamak için, bir danişıklı dövüş başlatır. Bu plana göre, o, Fecr-i Âtî'yi savunacak, Yeni Nesil gençleri Halit Fahri, Ali Naci (Karacan), Hakkı Tahsin ve Selahattin Enis (Atabeyoğlu) ise onun açık bıraktığı noktalardan Fecr-i Âtî'yi vuracaklar ve böylece, Fecr-i Âtî'nin tahtına Yeni Lisan hareketi değil, Yeni Nesil hareketi geçecektir²⁸. Plan gereği Şahabettin Süleyman, “*Bir Bilanço*” (nu. 15, s.150-152) başlıklı yazısıyla Edebiyat-ı Cedide-Fecr-i Âtî mukayesesini yaparak kendi grubu lehine sonuçlara varır. Fakat daha sonraki “*Bataklıkta*” adlı yazısında (nu.21, s.222-223), sanat âlemini artık tamamen verimsizleşmiş diye gösterir. Hakkı Tahsin, “*Bataklıkta Münasebetiyle –Şahabettin Süleyman Beye*” (nu.22, s.234-237, 242-243; nu.23, s.246, 248) karşı, Fecr-i Âtî'nin çöktüğünü ama kendilerinin yeni bir nesil olarak edebiyat hayatını canlandırdıklarını iddia eder.

Rübab sayfalarındaki hikâyeleriyle adını duyuran Selahattin Enis (Atabeyoğlu, 1892-1942) ise Fecr-i Âtî'nin büyük iddialarla ortaya çıkmasına rağmen Batı'dan aldıkları mayaya Türklük katamadıkları için millî eserler veremediğini iddia eder. Fecr-i Âtî'yi Fuat Köprülü (1890-

²⁷ Yazı hayatının daha önceki döneminde yazdıklarıyla, “Servet-i Fünun'u takip ettiği” yolunda yorumlar yapılmıştır (Bezmi Nusret KAYGUSUZ: **Bir Roman Gibi**, İhsan Gümüşayak Mat., İzmir 1955, s. 51-52 ve Ö. Faruk HUYUGÜZEL: **İzmir Fikir ve Sanat Adamları** (1850-1950), s. 260.

²⁸ Halit Fahri (OZANSOY): **Edebiyatçılar Çevremde**, Sümerbank Kültür Yay., Ankara 1970, s.39.

1966) ve Celal Sahir'in şahsında değerlendiren Hemedanzade Ali Naci'nin eleştirileri, bu şairlerin taklitçi ve reklamcı oldukları yönündedir. Yeni Nesil adına aynı noktaları vurgulayan diğer bir edip de Halit Fahri (Ozansoy, 1891-1971)'dir.

Fecr-i Âtî'yi yeterince hırpaladıklarına inanan bu genç edipler, "Nesl-i Âtî Cemiyet-i Edebiyesi namına Kâtib-i Umûmî Tahsin Nihat" imzasıyla kamuoyuna bir bildiri yayımladılar. Yine Rübap sayfalarında epeyce devam eden bu sözde münakaşalardan²⁹ sonra, Şahabettin Süleyman; kendi emrindeki bu gençlerin çıkardığı **Safahât-ı Şiir ve Fikir** dergisindeki "Yeni Bir Gençlik Karşısında: Nâyîler" (nu: 1, 19 Mart 1914, s. 3-6) başlıklı yazısıyla, onları, takdîrîkâr ifadelerle ve "Nâyîler" diye kamuoyuna tanıttı³⁰. Şahabettin Süleyman, onların iddiaları istikametinde kaleme aldığı yazısında Nâyîler'in, Osmanlı Devletinin kuruluş devirlerine hatta Selçuklulara kadar inerek millî ruha ulaştıklarını ve bunu Batılı estetik anlayışlarla dile getirdiklerini iddia etmektedir.

Ft.3- Fecr-i Âtî-Nesl-i Âtî (Yeni Nesil) mücadelesi

(Karikatürün altında şu yazı okunuyor:)

- Hakî Tahsin: -Biz de varız.

- Sahabettin Süleyman: -Evet siz de varsınız.. Fakat henüz bugün ne taayyün etmiş bir şahsiyetiniz, ne de Fecr-i Ati-den ayrılmış bir mesleğimiz mevcuttur.

²⁹ Bu kalem kavgalarının teferruatı için bk. Nâzım H. POLAT: "Yeni Nesil Tarafından Rübap Mecmuasında Fecr-i Âtî'ye Karşı Yürütülen Mücadele", **Türk Dünyası Araştırmaları**, nu. 19, Ağustos 1982, s. 138-153. **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi** 7.C., Dergâh Yay., İstanbul 1990, 364-365).

³⁰ Şahabettin Süleyman, "Yeni Bir Gençlik Karşısında: Nâyîler" başlıklı yazısında, bu gruba dahil diğer isimleri de şöyle sıralıyor: Enis Behiç (KORYÜREK), Hıfzı Tevfik (GÖNENSAY), Orhan Seyfettin (Orhan Seyfi ORHON), Yakup Salih, Safi Necip, Hasan Sait Mevlevi

Özetle Şahabettin Süleyman, “bazı bakımlardan Sembolistlerin ve daha çok Parnasyenlerin şiirle ilgili anlayışlarını alıyor, birleştiriyor ve Nâyîler adlı bir topluluğun esasları haline getiriyordu.”³¹ **Yeni Nesil/ Nesl-i Âtî** veya **Nâyîler** adlı bu grup, daha sonra **Nihal** dergisini³² çıkar-salar da, asıl tanınmalarını Rûbap’a borçludurlar³³.

Yukarıda ifade edildiği üzere, II. Meşrutiyet yıllarındaki başka bir edebî oluşum da yarı mistik ve halk edebiyatından ilhamlar taşıyan bir yöneliştir. Bu gayretlerin temsilcisi Rıza Tevfik, Rûbap’ın yazı kadrosundadır ve aynı tarzın başarılı örnekleri sayabileceğimiz Secde (nu:8), Nevâ-yı Hicran (nu:85), Anadolu (nu: 106) ve Kalenderi (nu:111) başlıklı şiirleri Rûbap’ta yayımlanmıştır.

Rıza Tevfik’in hem tahsilde hem de sanatta öğrencisi olan İhsan Raif Hanımın da Rûbap’ta heceyle 14 şiiri yayımlanmıştır (nu: 56, 60, 61, 62, 63, 68, 72, 73-74, 76, 83, 87, 101). Ayrıca Bayburtlu Zihni’den bir koşma (nu.8, s.60), Bektaşî babalarından Cemali Baba’dan bir kalenderi (nu. 103), ve Hüseyin Suat Yalçın’ın buna bir “*Nazire*”sine de Rûbap sayfalarında yer verilmiştir (nu.103, s.).

I. Meşrutiyet Türkiye’sinin ferdiyetçi sanat anlayışını temsil eden edebî zümresi olan Edebiyat-ı Cedide, etrafında toplandıkları yayın organı Servet-i Fünun dergisininin 1901’de kapatılmasından sonra dağılmıştı. Bu grup mensupları II. Meşrutiyet’ten sonra ise edebî gayretlerini dağınık biçimde, ayrı ayrı yerlerde devam ettirmişlerdi. Rûbap’ın, Edebiyat-ı Cedide’nin tahtına göz diken Fecr-i Âtî’ye, diğer oluşumlardan daha yakın olduğu, az önceki izahlardan anlaşılmaktadır. Her şeyden önce, derginin edebî müdürü Şahabettin Süleyman’ın Fecr-i Âtî içindeki en etkili isim olduğunu yeniden hatırlayalım. II. Meşrutiyet yıllarının ferdiyetçi sanat anlayışını temsil eden topluluğu Fecr-i Ati, kendisini kabullendirmek için; aynı sanat anlayışını I. Meşrutiyet (1876-1908) yılları içindeki küçük bir zaman diliminde (1896-1901) temsil etmiş olan Edebiyat-ı Cedide’nin yerini almak istiyordu. Böyle bir arzunun doğal sonucu, kendilerinin Edebiyat-ı Cedide’den farklı olduklarını iddia etmek ve onları u-

³¹ Sadık TURAL: “*Yahya Kemal’in Arayışlarının Yol Açtığı Bir Edebî Topluluk: Nâyîler*”, **Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemâl Beyatlı**, Ankara 1983, s.116

³² Basın tarihimizde “Nihâl” adıyla iki dergi mevcut. Biri 1303-1304 tarihli ve Trabzon’da 9 sayı, diğeri ise İstanbul’da 1913’te 4 sayı yayımlanmıştır. Konumuzla ilgili olan, ikincisidir.

³³ Bu heveskâr topluluk hakkında ayrıca bk. Nâzım H. POLAT: “*Nâyîler*”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, 6.C., Dergâh Yay., İstanbul 1986, 535-536.

nutturmaya çabalamaktır. Fecr-i Ati'de aynı yolu izlemişti. II. Meşrutiyet yıllarında, Edebiyat-ı Cedideciler dağınık da olsalar, önemli bir edebî potansiyel durumundadırlar. Fakat Fecr-i Ati'nin asıl kurucusu sayabileceğimiz Şahabettin Süleyman yönetiminde çıkan Rübap, sayfalarını Edebiyat-ı Cedidecilere de açık tuttu. Rübap, onları da bağına bastı. Özellikle Edebiyat-ı Cedide'nin doğuşunda payı bulunan Recaiade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit Tarhan'dan Rübap'ta hep övgü ile bahsedildiğini, hele Recaiade için -ölümü dolayısıyla- bir özel sayı (nu: 102) hazırladığını kaydedelim. Edebiyat-ı Cedide'nin en önde gelen simaları Cenap Şahabettin, A (ayın) Nadir müstearlı Ali Ekrem Bolayır, Celâl Sahir Erozan, Hüseyin Siret Özsever, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Suat Yalçın, Süleyman Nazif, Süleyman Nesip ve "H. Nâzım" müstearlı Ahmet Reşit Rey, Rübap'ın yazar kadrosu içindedirler. Rübap'ın dört sayısında (nu: 1, 6, 8, 26) dört şiiri yayımlanan Tevfik Fikret'in dergi için ne ifade ettiğini zaten girişte belirtmiştik. Burada ayrıca yeri gelmişken dergi adını tesbitte, Fikret'in kitabına koyduğu ismin de (Rübap-ı Şikeste) yönlendirici sayılabileceğini belirtelim.

Edebiyat-ı Cedide'yi şiirde temsil eden iki isim (Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin) de Rübap'ta saygı duyulan ediplerdir. Tevfik Fikret 5 (*Revzen-i Mahlû*, nu.1, s.2 ; *Sevdâ-yı Bedî*, nu. 6, s.45; *Kıt'a -Hazan Yâdigârlarından-*, nu.8, s.63, *Bir İçim Su*, nu. 26, s.289), Cenap Şahabettin ise 7 şiirle (*Deniz Kenarında*, nu. 3, s.17; *Dest-i Yar*, nu.6 s.17; *Son Muhabbet*, nu.11, s.92; *Yar-ı Muhayyel*, nu.12-13, s.115-116; *Buseler*, nu.56, s.198; *Firak*, nu.73-74, s.396-397; *Karnaval*, nu.104, s.50-51) Rübap'ın sesine ses katarlar. Yine Edebiyat-ı Cedide'den Süleyman Nazif'in Rübap'ta Celâl Nuri (İleri)'nin kitabı ile ilgili olan "*Mukadderât-ı Tarihiye Hakkında Bir Mütalaa*"sı (nu.48, s.68-70) yayımlanmıştır.

Rübap'tan sesi duyulan diğer bir Edebiyat-ı Cedideci de daha önce adını andığımız Hüseyin Suat Yalçın'dır.

Edebiyat-ı Cedide'nin kuruluşunda teşvik edici ve birleştirici bir rolü olan Recaiade Mahmut Ekrem, bu zümrenin yayın organı Servet-i Fünun'da ne kadar saygı görmüşse Rübap'ta da kendisinden o derece saygıyla bahsedilmiştir. Ekrem'in Rübap'ta yayımlanan dokuz şiirinden yedisi onun Nijad Ekrem (İstanbul, 1326/1908) adlı kitabından alınmıştır. Yani bu metinleri Ekrem yayımlanması arzusuyla dergiye göndermiş değildir; dergi bir saygı ve önem verme nişanesi olmak üzere iktibas etmiştir. Hatta "*Fonografa*" (nu.19, s.197) başlıklı şiiri iktibas edilirken "*Nijad Ekrem'den bir parçanın neşri temennisini havi mükerreren alınan varaka üzerine neşredilmiştir.*" şeklinde bir not eklenmiştir. Bu notun gerçeği ne kadar ifade ettiğini bilemeyiz ama Rübap'ın Recaiade'ye

hürmetini dile getirdiği muhakkaktır. Rezaizade'nin Rübat'ta üç fotoğrafı da derginin ona ilgisini, saygısını göstermektedir. İlk fotoğrafı yayımlanırken “*üstad-ı bülend-i edeb: Rezaizade Mahmut Ekrem Beyefendi*”, ölümü haberiyle birlikte yayımlanan ikincisi ise “*nâ-muntazır bir dakika-kada vuku bulan ufûl*” notu okunuyor. Ayrıca 101. sayıda Rezaizade'nin vefatı duyurulmuş, 102. sayı ise 10 edibin onunla ilgili kanaatleri ve ondan seçilmiş metinlerle, Rezaizade özel sayısı görünümüne büründürülmüştür.

C. II. Meşrutiyet Devri'nin basın, kültür ve edebiyat hayatının özelliklerini yansıtmak.

1- *Feminizm:*

II. Meşrutiyet Devri feminizm anlayışının ön plana çıktığı bir dönemdir. Ancak bu terim Batıda olduğu şekliyle yani karşı cins düşmanlığı diye anlaşılmalıdır. Kastettiğimiz şey, kadınlara ve kadınlık hayatına yönelik yayınların hız kazanmasıdır³⁴.

Rübat dergisinde 58 bayan imzası mevcut³⁵. Bu kadın imzası bolluğu, derginin kadınlara yönelik yayınlar içinde çok önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Ayrıca, kadınların sosyal hayat içinde daha etkin bir yere gelebilmesi için gayret gösteren Abdullah Cevdet ve Abdülhak Hamit (Tarhan) derginin yazarlarındandır. Derginin sahibi Cemal Nadir'in “**Ha-**

³⁴ Bu yıllarda çıkmış kadın dergilerinden Âlem-i Nisvan (1906-1910), Demet (1908), Erkekler Dünyası (1913), Genç Kadın (1918), Hanımlar Âlemi (1914,1922), Kadın (1908-1909), Kadın (1910), Kadın/Musavver Kadın (1911), (Kadın 1911-1912), Kadınlar Âlemi (1914), Osmanlı Kadınlar Âlemi (1914), Kadınlar Dünyası (1913-1921), Kadınlık/Kadın Duygusu (1914), Kadınlık Hayatı (1913), Mehasin (1908-1909), Seyyâle (1914) akla ilk gelenlerdir. Daha geniş ve öncesi, sonrasıyla ilgili toplu bilgi veren bir kaynak: Zehra TOSKA, Serpil ÇAKIR, Tülay GENÇTÜRK, Sevim YILMAZ, Selmin KURÇ, Gökçen ART, Aynur DEMİRDİREK: **İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası** (1869-1927), Metis Yay., İstanbul 1993

³⁵ Söz konusu bayan imzalar: Adile İbrahim, Bahar Emel, Banu, Bedia Baha, Bedia Canan, Bedia Kudret, Bedia Süha, Behrever, Belkıs Ferit, Belkıs Seniha, Betül Reşat, Bir Hanım, C. İlham, Câlibe, Cevza Şakir, Derviş Gülsüm, Fevziye M., Gülnehar, Hacer, Hayat Rıza, Huriye, İhsan Raif, Lâmia, Letâfet Şükrü, Leylâ Cüneyd, Maide Rıza, Mevhibe Ziya, Munise Şefik, Münevver, Münevver Asım, Münire , Münire Nihat, Müzehher, Nâhide, Nazmiye, Nazmiye Necati, Neriman Nüzhet, Nevin Bahire, Nuriye, Piyale Rokzan, Refia İsmet, Refika, Refika Elif, Remziye Salih, Sabiha, Sabire Arif, Sadiye Ziya, Sahire Nihat, Semiha Cavidan, Sena Eşref, Seniha, Süeda Suzan, Şahver, Tebrike, Vasfiye Fuat, Vasime Şevki, Yaşar Nezihe, Ziba Şakir.

nımlara Açık Mektup³⁶ isimli bir kitabının bulunması, Rübab'ın bu husustaki tavrını ifadeye zaten yeterlidir. Cemal Nadir'in 112. sayıdaki "İtizar" başlıklı yazısı, derginin kadın ve kadınlık hayatına yaklaşımını daha da netleştiren bir kalem tecrübesidir. Mecmua sahibi, adı geçen yazısında, dergiyi artık çıkarmak istememesine rağmen bir okuyucu mektubu üzerine bu kararını ertelediğini, Rübap'ın biraz da *kadın dergisi* olmasını istediğini belirterek, bayan okuyucuları yardıma çağırıyor. Ayrıca, kadın konusu denince akla ilk gelen ve bitip tükenmek bilmeyen tesettür meselesi etrafındaki tartışmalar da Rübab'ın sayfalarında yankı bulmuştur. (Maide Rıza, nu: 104, 106; Gürdülü Hüseyin Hüsnü, nu:105, 107; Vaizzade A(ayın). Faik, nu:108, Hüseyin Avni (nu: 108).

Kılıçzade Hakkı³⁷, İştihat (İçtihat) dergisindeki (nu.3/92) "*Tamamıyla Hallolunmadıkça Bitmeyen Bir Mesele*" başlıklı yazısında, tesettürün kadını sosyal hayatın dışına ittiği ve bu durumun toplumu geri bıraktığı vurgulamıştır³⁸. Ona karşı Maide Rıza, tesettürün gelişmeye engel olmadığı yolundaki karşı düşüncelerini Rübap sayfalarında açıklar (nu. 104, 106). Bir başka Rübap yazarı Gürdülü Hüseyin Hüsnü ise tartışmaya, Kılıçzade safında girer ("*Cemal Nadir Beye*", nu.105). Hüseyin Hüsnü'ye göre Karamanlı bir Rum kadını ile İstanbul'da doğup büyümüş bir Hıristiyan kadın arasındaki giyim farkı, tesettürün örfi olduğuna işaretir. Bu arada dergi sahibi Cemal Nadir de "*Maide Hanımefendiye*" (nu.105) hitaben yazdığı açık mektupta, Kılıçzade'nin dediği gibi konunun artık iyice tartışılacak kıvama geldiğini belirterek, Rübab'ın sayfalarından bir kısmının bu münakaşaya ayrıldığını, başka okuyucuların da taassuptan, an'anelerden, batıl fikirlerden korkarak değil; vicdana tâbi olarak yazmak kaydıyla fikirlerini ifade edebileceklerini bildirir.

³⁶ Cemal Nadir'in, "Bir Kadına Mektuplarım" adıyla bir kitabının yayımlanacağı duyurulmuş (**Rübap** mec., nu.81) ise de basılan kitabın adı "**Hanımlara Açık Mektup**"tur.

³⁷ Hakkı KILIÇOĞLU (Niş 1872- Ankara 1959) Harbiye öğrencisiyken İttihat ve Terakki Cemiyetine girdi. Reformist fikirleriyle tanınan Kılıçzade, **Hür Fikir** (İzmit, 1924-1928) isimli bir dergi çıkardı. TBMM'nde III. Dönem Kocaeli, IV-VII. Dönemler Muş milletvekilliği yaptı.

³⁸ Kadın ve örtünme konusundaki farklı görüşlerin mücadelesi hayli eski ve geniştir. II. Meşrutiyet yıllarının dergi ve gazeteleri bu konulardaki yazılara sıkça yer vermişlerdir. Özellikle konuyu dinî anlayışla ele alan **Sebilürreşat** ile örtünmeyi kadının sosyal hayattan çekilmesine sebep olan bir örf biçiminde yorumlayan **İçtihat** dergisi arasında bitmeyen tartışmalar yapılmıştır. Rübab'ın tartışmaya dahil olması, Sebilürreşat yazarı Mahmut Esat Efendiye (1857-1917) İçtihat yazarı Kılıçzade Hakkı Beyin verdiği cevap dolayısıyladır.

Cevap sırası tekrar Maide Rıza'nındır ("*Cemal Nadir Beyefendiye –Hüseyin Hüsnü Beyin Makaleleri Münasebetiyle*", nu. 106). Aynı safta, bir başka kadın imzasına daha rastlıyoruz. Calibe Hanım, "*Tesettür Münakaşası Etrafında İntibaat-ı Efkâr*" (nu.106) adını verdiği yazısında, tesettürün kalkmasının imkânsız olduğunu ve kendisinin de tesettürün kaldırılmasına karşı olduğunu söyler. Ona göre tesettürle kadınlar hem an'aneye sahip çıkmış hem de erkeklerden daha millî bir kıyafet giyinmiş olurlar.

Gürdüslü Hüseyin Hüsnü, "*Medeniyet ve Kadın*" (nu. 107) başlıklı yazısında tesettürün her devirde başka bir kalıba girdiğini ve dinin de buna müsaade ettiğini söyleyerek tartışmayı sürdürür. Maide Rıza da yalnız kalmaz. Onu "*Tesettür Meselesi Etrafında İntibaat-ı Efkâr*" (nu.108) başlıklı yazısıyla Vaizzade A(ayın). Faik ve aynı sayıda (nu.108) "Rübap sahibi Cemal Nadir Bey Biraderimize" adlı bir yazısıyla Hüseyin Avni destekler. Bu konudaki tartışmaların hepsi son derece sığdır ve bir kalem erbabının hangi cephede olduğunu bildikten sonra ne söyleyeceğini tahmin etmek zor değildir. Tesettür taraftarları örtünmenin dinî bir gereklilik olduğunu söylerken, karşı taraf Kılıçzade'nin yukarıdaki görüşlerini tekrarlar. Rübap'ın tavrını belirleyecek olan daha ziyade dergi sahibinin yazısı ise, Cemal Nadir'in yukarıda bahsettiğimiz ifadelerinden, Kılıçzade tarafında bulunduğu anlaşılıyor.

Rübap'taki 50 kadın imzasından birkaçının erkeklere ait olduğu, kadın ismiyle yazmanın onları kültür hayatına teşvik edeceği inancıyla davranıldığı düşünülebilir. XX. Yüzyılın başlarında Türkiye'de böyle bir eğilimin varlığı gözden kaçmamaktadır. Meselâ, Tahsin Nahid'in "T. Nâhide"³⁹, İbrahim Alaaddin Gövsa'nın "E (elif). Ulviye"⁴⁰ takma adını kullandığı, yaygın bilgilerdendir. Fakat bunun yanında bazı bayanların ise, geleneğe mağlubiyetle, kendi imzasını kullanmaktan çekindiği⁴¹ de göz ardı edilmemelidir.

³⁹ M. Orhan OKAY: "*Tahsin Nahit*", **Büyük Türk Klasikleri**, 12. C., Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1992, s.64.

⁴⁰ Şerif AKTAŞ: "*İbrahim Alaaddin Gövsa*", **Büyük Türk Klasikleri**, 12. C., Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1992, s.260..

⁴¹ Meşhur tiyatro eserlerimizden Jön Türk (1909), aslında Hadiye Ebüzziya tarafından yazılmış ama, bir kadının tiyatro ile ilgilenmesinin ayıp karşılanabileceği düşüncesiyle kitaba Tahsin Nahid'in de imza koymasını istemiş, hatta kendi ismi yerine, "Ruh-san Nevvare" müstearını kullanmıştı. Bk. Ziyad Ebüzziya: "*Ebüzziya, Hadiye (Ruh-san Nevvare)*", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C.2, Dergâh Yay., İstanbul 1977, s.418.

2. Çocuklara Yönelik Yayın Sıklığı

II. Meşrutiyet yıllarının diğer önemli bir özelliği, çocuklara yönelik yayınlarda tam bir patlama yaşanmasıdır⁴². Sosyal faydacı bir anlayışın gereği olarak Millî Edebiyat Hareketi, yarının teminatı olan çocuklara seslenmeyi görev bilmiştir. Ziya Gökalp'ın "Masallar ve Destanlar"ını dikkate almak, bu hususta yeterli bir kanaat verebilir. Rübap Mecmuası doğrudan çocuklara hitap etmek arzusunda değildir. fakat çocuklar için çıkarılan dergilerin muhtevasıyla ilgili bazı notlar vermeyi ihmal etmemiştir. Şahabettin Süleyman'ın "Rübap" adına yazdığı "Hareket-i Edebiye"lerde (nu. 77-49, 107, 109) Çocuk Duygusu, Çocuk Dünyası, Mektepli, Talebe Defteri gibi o sıralarda çıkan çocuk dergileri duyurulmuş, bazı kalem tecrübeleri tavsiye edilmiştir. Değerlendirilecek, tavsiye edilebilecek bir şey bulamadığı zaman bile yazar, derginin gündemde yer edinmesi ve hafızalara yerleşmesi adına söz konusu yayını anarak "yüksek eserler" bulamadığını belirtmiştir (nu.78, s.478).

3-Edebî Tartışmaların Sıklığı:

II. Meşrutiyet Devri'nde edebiyat hayatı da tıpkı çok partili siyasî hayat gibi çok uzun süre devam tartışmaların yapıldığı bir ortamdır. Tanzimat sonrası Türk edebiyatında pek çok tartışmaya dair bilgiler bütün edebiyat tarihlerinde yer almaktadır. Özellikle Recaizâde ve Muallim Naci ve bunların taraftarları arasındaki göz için/kulak için kafiye tartışmaları edebiyat tarihimizin önemli kalem düellolarıdır.

Rübap dergisi 5 önemli tartışmaya sahne olmuştur. Bunlardan biri Fecr-i Âtî ile Nesil-i Âtî (Yeni Nesil/Nâyîler) arasındadır. Diğer biri Rübap yazarı iki Fecr-i Âtîciyi (Şahabettin Süleyman ve Yakup Kadri) Selanik'teki Genç Kalemler'le karşı karşıya getirmiştir. Üçüncü tartışma ise Kadınlar Dünyası dergisi hakkındadır. Popüler edebiyat ile aristokrat edebiyat görüşleri arasındaki "Cadı" münakaşaları da Rübap sayfalarında yapılmıştır. 5. tartışma ise az önce değinilen tesettür konusu üzerinedir.

Fecr-i Âtî karşısında Yeni Nesil/Nesil-i Ati/Nâyîler'in kendini ispat mücadelesine daha önce temas etmiştik. Bu iki grup arasında sanat anlayışı itibarıyla önemli bir farklılık bulunmadığı için münakaşalar hep "yaptık", "yapamadınız" biçiminde devam etmişti. Asıl tartışma ise sanat

⁴² Geniş bilgi için bk. Cüneyd OKAY: **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, Kitabevi Yay., İstanbul 1998. Ayrıca bazı manzum metinler için bk. aynı yazar: **Meşrutiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı**, Medyatek Yay., İstanbul 2002; aynı yazar: **Meşrutiyet Çocukları**, Bordo Yay., İstanbul 2000.

ve edebiyat anlayışı bakımından, çok farklı istikametlerdeki Genç Kalemler ile Rübab yazarı Fecr-i Âtî mensubu iki yazar arasındaki tartışmalardır. Hatta münakaşa, Rübab'ın sınırlarını aşarak Servet-i Fünun sayfalarına da taşmıştır. Konunun Rübab'la ilgili kısmına yukarıda yeterince değinmiştik. Burada sadece, tartışmalardan bir yıl kadar sonra, devrin sosyal ve siyasî şartları icabı artık Fecr-i Âtî'nin misyonunu tamamladığına inanarak Millî Edebiyat istikametine yönelen Yakup Kadri'nin, meseleye yarım asırdan fazla bir zaman aralığından bakarak kaleme aldığı hatıralarında, hücumlarından dolayı pişmanlığını anlatışına bakalım:

“Genç Kalemler’le Fecr-i Âtî’nin organı olan Servet-i Fünun arasındaki polemikler çok çirkin bir şekil almıştı. Bu polemikler esnasında benim az çok hücum ettiğim “Yeni Lisan” tabiri idi. Muarızlarımız maksatlarını “Sade Türkçe” veya şimdiki deyimiyile “Öz Türkçe” şeklinde ifade etselerdi bu hücumlara belki de hiç lüzum görmeyecektim. Benim nazarımda Yeni Lisan, yeniden bir dil icat etmek manasını taşıyor ve böyle bir hareket bana tabiat-i eşyaya, mantığa, sağ duyuya aykırı görünüyordu. Demek oluyor ki, dil davası ortaya yanlış bir formülle konulmuş bulunuyor ve bu yüzden onlarla bizim aramızda bir kör düşüşüdür alıp yürüyordu. Bereket versin ki, Fecr-i Âtî’nin o zamanki başkanı Hamdullah Suphi’nin tavsiye ve telkinleriyle çok sürmeden, Selanik’ten gelen ve nerde ise politik tehdit mâhiyetini almak istidadını göstermekte olan sesleri cevapsız bırakmağa karar vermiştik.”⁴³

Türk Edebiyatındaki diğer kalem mücadeleleri gerek katılanların sayısı itibarıyla, gerekse tartışmanın sürdüğü zaman dilimi bakımından Rübab mecmuasındaki Cadı münakaşaları kadar uzun değildir. Cadı münakaşası, Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın **Cadı** romanıyla ilgili olarak Şahabettin Süleyman’ın “*Son Bir Eser: Cadı*” başlıklı yazısıyla başlar. Seçkin (aristokrat) bir sanat anlayışına sahip olan Şahabettin Süleyman Cadı’yı gayet basit, avamî, özensiz ve dikkatsiz yazılmış bir roman olarak niteler. Çok geçmeden yine Rübab sayfalarında Şahabettin Süleyman’a itiraz edip romancıyı savunan Mevhibe Ziya imzalı yazıyı okuruz⁴⁴. Şahabettin Süleyman’ın Mevhibe Ziya’ya cevabından sonra Hüseyin Rahmi “**Zamane Münekkitlerine Cevap: Cadı Çarpıyor**” (Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı Hilmi Kitb., İstanbul 1329/1913, 72 s.) adlı kitapçığıyla tartışmaya girer. Karşı cephede ise Hemedanîzade Ali Naci

⁴³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu: **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**, Bilgi Yay.,Ankara 1969, s.49.

⁴⁴ Mevhibe Ziya: “*Cadı*” **Hakkında**, **Rübab** mec., C.II, nu: 54, 3 Nisan 1329 (26 Nisan 1913), s.167.

(Karacan), Rübap sayfalarındaki (nu. 61) “*Cadı Hortladı!...*” başlıklı yazısıyla kılıcını bilemiştir. Hüseyin Rahmi bu sefer daha şiddetli ve edebî tenkitten çok hakaret içiren “**Şekavet-i Edebiye**” (Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı., İstanbul 1329/1913, 160 s.) adlı yeni bir kitapla hücumu devam eder. Daha sonra bu tartışmaya Hakkı Tahsin ve Cemal Nadir katılır. Fakat asıl ilginç olan, Rübab’ın 84. sayısındaki “*Cadı Meselesi Etrafında İntibaat-ı Efkâr*” başlığıyla bu tartışmaya bir özel bölüm ayırmasıdır. Burada Hasan Sait Mevlevî, Halit Fahri (Ozansoy), İlyas Macit, İsmail Zühtü, Hakkı Tarık (Us), Baha Tevfik, Tahsin Nahit, Gürdülü Hüseyin Hüsnü, Cemal Mukbil, Süleyman Sırrı, Fazıl Ahmet (Aykaç), Mah-ı Sultan Muhsin Şirazî, Neriman Nüzhet, Yakup Kadri ve Yahya Kemal (Beyatlı)’nın konuyla ilgili soruşturmaya cevaplarını okuyoruz. Ali Naci (Karacan), çok uzun cevabını “**Feth-i Meyyit**” (Matbaa-i Şems, İstanbul 1332, 172 s.) adını verdiği bir kitapla yayımlar. Hüseyin Rahmi cephesine gelince: Burada Tevfik Mecdi’nin kaleminden “**Recm -Cadı Meselesine Dair-**” (Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1329/1914, 78 s.) ve Akalınoğlu Sadri Nüzhet’in kaleminden “**Cadı Münasebetiyle Feth-i Meyyit’e İsyân**” (Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1329/1914,) çıkar. Devrin en itibarlı edibi sayılan Abdülhak Hamid’in ismi de bir şiiriyle bu tartışmaya katılmıştır. Bütün bu kalem düellolarının sonunda Cadı romanı münasebetiyle yazılanların, romanın iki katı hacme ulaştığı görülür. Cadı münakaşalarının 1912 ortalarından 1914 başlarına kadar devam ettiği ve 5 tane eleştiri kitabı yayımlandığı dikkate alınınca, Rübap sayfalarındaki bu tartışmanın ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar.

4- Harp Edebiyatı:

II. Meşrutiyet Devri Edebiyatı, harp ortamı edebiyatıdır. Rübap yayımlandığı sıralarda, daha Trablusgarb’ın acısı soğumamışken Balkan Harplerinin millî vicdanı kanatan sahneleri yaşanmaya başlanmıştı. Hiç dikkate bile alınmayan Bulgarlar karşısındaki yenilgi felâketi, Rübab’ı da için için inletmiştir. Yalnız duyduğumuz bu sesler; bir bağırtı değil, kâh tizleşen, kâh mahzun havalar terennüm eden rübap nağmeleridir. Hepsinde ortak taraf, kırılan millî gururun vicdanlara verdiği intikam hissidir.

Bu durum Rübab’ın yalnızca yazı faaliyetine değil, bulmacalarına bile yansımıştır. Mesela Trablusgarp’taki Osmanlı-İtalyan savaşının Türk millî vicdanında açtığı yara, Rübab’ın 23. sayısındaki bulmacaya, “*Dünyada en alçak millet hangisidir? Cevap: İtalyanlar*” şeklinde yansımıştır.

44. sayıda ise Şinasi'nin "*Hazır ol cenge eğer ister isen sulh ü salah*" mısraının bazı kısımları yazılmayıp okuyucudan tamamlanması istenmiştir. Bundan çok duygulanan "Y. Monlayev" adlı Kıırlımlı bir Türk okuyucu, cevabı verdikten sonra "*Ah kardeşlerim! Siz cenge hazır bir vaziyette bulunmuş olsaydınız bugün bütün âlem-i İslâm'ın hususiyile Türk evlatlarının yüreklerini parçalayan o elîm, elîm olduğu kadar zararlı hadiseler vukua gelir miydi? (...) çinganeler kadar olsun çalışmış olsaydınız dünyada yegâne müstakil İslâm ve Türk hükümeti olan Osmanlı Devletinin de başına bu felaketler gelir miydi*" diye sızlanıyor. Mektup sahibine göre bu felaketlerin sebebi, Türk milletinin mütevekkil ve kanaatkâr ve ediplerin sosyal faydacı görüşü yerine, ferdiyetçi bir sanat anlayışına saplanıp kalmalarıdır: "*Acaba halen sanat sanat için diye ısrar ediliyor mu? Bulgar vahşileri İstanbul kapısı önüne geldikten sonra, her şeyden 20. Asra layık bir faide, bir semere çıkarmaya çalışılmayacak mı? O arada edebiyat da milleti bu sefalet ve perişanıden kurtaracak bir rehber olarak kullanılmayacak mı?*" (nu. 46, s. 47-48)

Aynı ruh halini edebî mahsullere yansımış olarak da görürüz. Tama-
men ferdî duyguları terennüm eden rüya âlemi şairi Halit Fahri Ozansoy
(18-1971) "*Deni İtalyanlara Haftıften Bir Hitap*"ta bulunur (nu: 16, s.167):

"Türk'üm demir bileklerim ezmektedir yılan
Tırnaklarımla kalbini hançerlerim düşün,
Aslan yürekli namına and eyledim, inan!..."

Yahut; tam bir Fecr-i Âtî şairi tavrıyla, ferdiyetçi ve melankolik
edebiyatın bitmez tükenmez konuları üzerine

"İner sükût... uzanır gölgeler mesâfelere...
Güler bulutların altında bir gümüş çehre...
Bu bir ilâhe-i hülyâ, bu bir peridir ki
Gelir sükûn ve tecessüsle dinlenir orda"

tarzında "*Kamerin Hayatından*" (15, s.158), "*Mesâ-yı Hicran*" (19,
s.203), "*Uzlet*" (nu.26, s.298; nu.28, s.317), "*Akşam*" (nu.21, s.) şiirler
söyleyen Rekinizade İsmail Zühtü de Balkan Harbinden dolayı

"Türk'üm!" de, ben bu nâm ile olmam adûya râm
Batsın mezâra Garb'ın o dest-i muattalı,
Târîhi kirleten siyah o eller kırılmalı !..

gibi estetik cephesi zayıf fakat millî vicdandaki tepkilere tercüman olan “*Kan ve İntikam*” (nu.46, s.41) şiirleri yazar.

Herhangi bir Türk Edebiyatı tarihinde adı şiirle birlikte anılmış olmasa da

Akşam ufukta kırmızı leylaklar âlemi
Hicran ve inziva ile mehmûl olur bu an,
Göklerde hep firak ve tahassürle ağlayan
Metrûke-i ilâhâtın iner arza mâtemi!..

gibi söyleyişleriyle, II. Meşrutiyet yıllarının ferdiyetçi edebî zümresi Fecr-i Âtî’yi taklitten öte, temsil ettiğini söyleyebileceğimiz Neriman Nüzhet, Balkan Harpleri sırasında, sosyal faydacı edebiyat örnekleri verirken, tam bir Mehmet Emin Yurdakul veya Ziya Gökalp edasıyla

“Türk’üm, Osmanlı’yım, elbet uluyum
Bir büyük hânedanın oğluyum
Milletimin, hakanımın kuluyum,
Tuna’nın sesini duydum Allah’ım
Tuna boyu benim eski penahım.”

şeklinde mısralarla, “*Gönüllünün Defterinden – Hücum Günü*” (nu.52, s.136) manzumeleri yazar.

Aynı davranış tarzını daha pek çok şairde görmek mümkündür.

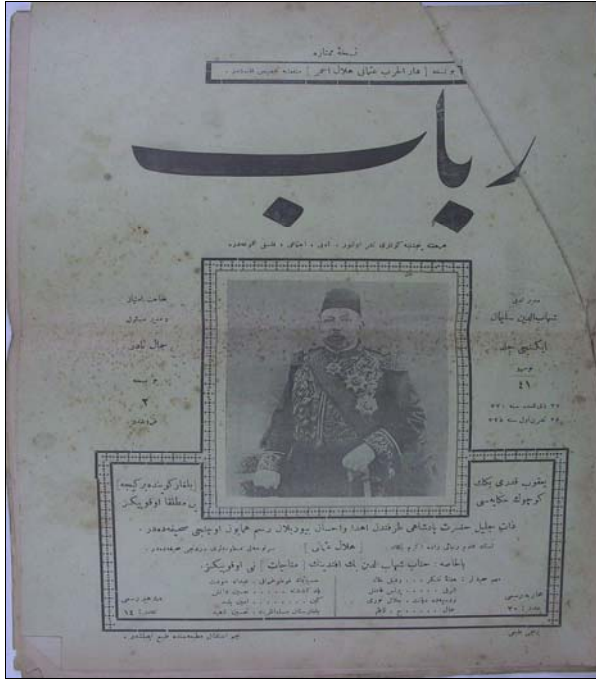
“Behrever” imzasıyla yayımlanan “*Memiş’in Mektubu*” (nu.46, s.43-46), “*Bugünkü Elemim*” (nu.58, s.240-241); Belkıs Ferid’in “*Osman*” (nu.48, s.73), “*Bir Mahsur Askerin Tefekkürâtı*” (nu.57, s.223-224); Gürdülü Hüseyin Hüsnü’nün “*Sabah-ı İhtişam*” (nu.6, s.47-48), “*Vasiyetname*” nu.37, s.430-431), “*Bir Hasbıhal*” (nu.101, s. 11-13) adlı kalem tecrübeleri; “*Sabiha*” imzalı “*Hasib’in Duası*” (nu.67, s.386-387), “*Medeniyet-i Vahşete Esir Etmem*” (nu.69, s.333-334); “Suat Mehmet” imzalı “*Bir Neferin Şehadeti*” (nu.57, s.221-223), “Refik Salim” imzalı “*Sukuttan Sonra*” (nu.56, s.2002) başlıklı mensure ve hikâyeler, hep Balkan Harplerinin yaşattığı intikam duygularıyla doludur. Kozanzade Hilmi, Balkan Savaşı şehitleri için ebceet hesabıyla tarih düştürmüştür (nu.17, s.178):

“Şühedâ rûhunu şâd eyleye Allah-ı Kadîr”

(H. 1330)

Balkan Savaşlarının Rübap'taki yansımalarından biri de Darülfünun Konferans Salonunda hanımlar için yapılan toplantı ile ilgilidir. Toplantının cereyan ediş tarzı, “Bir Hanım” rumuzu ve “*Tarihe Yâdigâr*” (nu.45, s.28-29) başlığıyla kaydedilmiştir.

Rübap gibi halis edebiyat taraftarı olan bir derginin harp edebiyatına ve özellikle resimlerinde harp sahnelerine yer vermesi günün şartlarının çok zorlaması dışında bir şeyle izah edilemez. Derginin metinlerinde harp ortamının izlerine çok kısa biçimde temas ettik. Fakat resim ve fotoğraf gibi görsel malzemenin, hatta kapak resimlerinin de büyük bir kısmı, aynı konuyla ilgilidir. 8. sayının kapağı Şehbal dergisinden alınan ve Trablusgap Savaşında İtalyanlardan ganimet olarak kalmış savaş aletlerini gösterir bir resimdir. Savaş gündemden düşünce Rübap'ın kapaklarını yine çeşitli sanat tabloları ve edip resimleri süsler. Balkan Savaşları dolayısıyla 45. sayıdan 58. sayıya kadar (toplam 14 sayının) kapak resimlerinin tamamı ve iç sayfalardaki resimlerin çoğu, savaşla ilgilidir.

Ft. 4- 41. sayının kapağı

Rübap'ın 41. sayısı, “Hilâl-i Ahmer Menfaatine” özel sayı olarak hazırlanmıştır. Böyle bir özel sayıda yer alan metinlerin çoğunlukla Balkan Harbi ortamını yansıtacağı muhakkaktır. Nitekim 24 sayfalık bu sa-

yıda, Sultan Mehmet Reşad'ın dergiye hediye ettiği bir fotoğraf kapağa koyulmuş (bk.Ft.4), iç sayfalarda da çeşitli harp sahnelerini canlandıran resim ve fotoğraflara yer verilmiştir. Ayrıca Recaizade Mahmut Ekrem, Emin Bülent (Serdaroğlu), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ve Abdullah Cevdet, gibi ediplerden de harple ilgili duyguları yansıtıcı metinler alınmıştır.

5- *Naturalizm:*

II. M. yıllarının hakim edebî akım Naturalizmdir. 19. Yüzyıl Pozitivizminin edebiyattaki yansıması Naturalizmin bu yıllardaki en önemli iki temsilcisi Baha Tevfik ve Bekir Fahri (İdiz)'dir ki ikisi de Rübap'ta yazmışlardır. Ancak, Rübap'taki yazıları, bu yazarlarımızın Pozitivizm ve Natüralizm ile ilgilerini gösterecek nitelikte değildir. Zaten Baha Tevfik sadece Hüseyin Rahmi'nin Cadı'sı hakkındaki tartışmalar çerçevesinde yazılmış 5 satırlık bir notuyla dergide yer alıyor. Bekir Fahri ise altı mensure, iki uzun hikâye ile tiyatro tanıtım ve tenkidi alanında iki yazı vermiştir.

Yakup Kadri'nin "*Bulgar Köyünde Bir Gece*" (nu.42, s.19), gözleme dayalı, yaşananların fotoğrafı gibi görünen bir hikâyedir. Selahattin Enis (Atabeyoğlu)'in hikâyelerini ("*Melek ve İnsan*", nu.25, s.281-282, "*Elmas İğne*", nu.27, s.310) sefahat hayatından seçmesi, Natüralistlerin tercihleri arasındadır. Şahabettin Süleyman'ın hikâyelerinde ise, Natüralistlerin fatalizmini görmek mümkündür. Mesela, "*Mücrim*" (nu.44 s.12-16) hikâyelerinde, cinayet işlemiş kahraman, başından geçenleri naklettikten sonra, asıl suçlunun kendisi değil, içinde yaşadığı cemiyet olduğunu iddia eder. Bu düşünce ve yorum tarzı, fert-cemiyet münasebetlerinde, ferdi daima ezilmeye, kahrolmaya mahkûm, işlediği suçları cemiyetin veya irsiyetin yönlendirmesi diye gösteren Natüralizmin belirgin özellikleridir. Vak'ada yaşanmışlık ve inandırıcılık hissini artırmak maksadıyla anlatıcı olarak kahramanın seçilmesi, edebî metnin içerisinde anı, mektup gibi belge niteliği taşıyan parçaların kullanılması da Realizm ve Natüralizmin ilkelerindedir. Bu teknik özelliğin yukarıda adı geçen hikâyeler yanında, Rübap'taki pek çok hikâyede görüldüğüne de işaret edelim.

6- *Mensur şiir ve kısa hikâye bolluğu:*

II. Meşrutiyet Devri edebiyat hayatında en çok ilgi gören edebî tür, şiirden sonra mensur şiir ve hikâyedir. Rübap'taki kalem faaliyetlerinin üçte birini şiir ve mensur şiir diğer üçte ikisini ise hikâye ve öteki türlerin

meydana getirdiği söylenebilir. Bunlar arasında “Mehtap” başlıklı ve “Tebrike” imzalı beş mensûre (nu.52, 54, 56, 60, 80) tam bir Fecr-i Ati şairesinin ruh dünyasını ifşa etmesiyle, akılda kalabilenler arasındadır. Şahabettin Süleyman’ın “*Üç Sene*” adlı mensureleri, bir kitapçığın tefri-kası gibi görünüyor. Çünkü bu yazı dizisinin (nu.34, 38, 42, 43, 47) tamamı aynı olay etrafında gelişiyor. Şahabettin Süleyman aşk ve sefahat hayatını; yaşanmış intibai verecek derecede canlı biçimde anlatmıştır.

Rübab’ın mensûre vadisindeki diğer önemli bir kalemi, Süleyman Sırrı’dır. Onun konu seçimi ve kullandığı şu yazı başlıklarından kolayca anlaşılabilen imaj sistemi; Fecr-i Âtî duyarlılığını ifade etmektedir: “*Fecr*”, “*Ufûlün*”, “*Hayâl-i Elîm*”, “*Îlâhe-i Şam*”, “*Ânât-ı Zevk*”, “*Ânât-ı Rûh*”, “*Ânât*”, “*Ezâ-yı Talak*”, “*Ânât-ı Kader*”, “*Çeleng-i Şi-tâ*”, “*Ateş Perisi*”, “*Bahariye*”, “*Defter-i Hâtırâtımdan*”, “*Çelenk*”, “*O Meçhûleye*”, “*Leyâl-i Muammâ*”, “*Çeleng-i Kamer*”.

Rübab’taki mensurelerin diğer dikkat çeken bir tarafı da çoğunlukla bayan imzası taşımalarıdır.

Doğrudan yazar veya dergi tarafından “hikâye” açıklamasıyla verilen 56 ayrı metin bulunduğunu ve bunlardan bazılarının birden fazla sayıya yayıldığını söylemekle, Rübab’taki hikâye bolluğu hakkında bir fikir verebileceğimizi sanıyorum.

7. Resimli Süreli Yayın Bolluğu

II. Meşrutiyet öncesinde, pek çok resimli dergi ve gazete vardır. Cumhuriyet yıllarında, teknik gelişmelerden dolayı, artık bir yayın organının resimliliği, özellik olmaktan çıkmıştır. Fakat önceki dönemlerle kıyaslandığında II. Meşrutiyet Türkiye’sinde bir süreli yayının resimli çıkması, bir cazibe ve kalite göstergesidir. Bu sebeple o yılların pek çok dergisi, adında, “musavver” veya “resimli” gibi sıfatlar taşır⁴⁵. Muhteme-

⁴⁵ Bunlardan adında resimlilik özelliğini taşıyanlardan bazıları zikredelim: Musavver Akl (1908), Musavver Cellad (1908), Musavver Çöl (1916), Musavver Devr-i Cedid (1909), Musavver Edeb (1909), Musavver Emel (1908), Musavver Erganun (1911), Musavver Eşref (1911), Musavver Gençlik Vahdeti (1919), Musavver Hâle (1909), Musavver Hüsün Ve Şiir (1910), Musavver İslâm Salon Mecmuası (1914), Musavver Kadın (1911), Musavver Karnaval (1908), Musavver Küçük Osmanlı (1909), Musavver Mehasin (1914), Musavver Malumât-ı Nâfia (1914), Musavver Mecmua (1909), Musavver El-medrese (1909), Musavver Meşher (1908), Musavver Mevsim (1908), Musavver Muhit (1908-1909), Musavver Nây (1912), Musavver Nevzâd-ı Vatan (1908), Musavver Papağan (1908-1909), Musavver Servet-i Fünûn (-1919), Musavver

len bu cazibeden dolayı, bazı yayın organları, eski başlık kompozisyonlarını bozmayacak biçimde, adlarının başına sonradan, “musavver” veya “resimli” gibi sıfatlar eklemiştir. Meselâ Eşref, Hüsün ve Şiir, Kadın (İstanbul), Medeniyet, Nevzad-ı Vatan, Terakki vs. dergiler böyledir. Hatta bazıları (Karnaval gibi) bu moda uyararak, içte adı aynı kaldığı halde dış kapaktaki isim kompozisyonuna söz konusu sıfatları eklemiştir. Adında böyle bir kelime bulunmamakla birlikte, Rübap da resimli bir yayın organı olmakla, bu hususta devrini yansıtabilir. Fakat Rübap’ın resimleri sıradan bir magazin mecmuası veya haber içerikli bir yayın organında görülebileceklerden epeyce farklıdır. Öncelikle ediplerin, tiyatro sanatçıların veya taşra şehirlerinde “Rübap’a müzârehet (yardım) eden simalar”ın fotoğrafları veya ince bir zevki yansıtan tablolar çoğunlukta. Savaş ortamının gerektirdiği fotoğraf ve resimlere ise yukarıda temas edilmişti.

8. Mizahî Süreli Yayın Bolluğu

II. Meşrutiyet yıllarında (özellikle basın alanında hemen hemen hiçbir kural ve kanunun tanınmaz olduğu ilk 8-10 ay içerisinde) çıkan mizah dergilerinin çokluğu da dikkat çekmektedir⁴⁶.

Seyf ü Kalem (1908-1909), Musavver Seyyar (1908), Musavver Şebâb (1909-1910), Musavver Terakkî (-1908), Musavver Tiyatro (1908), Musavver Uhuvvet-i Osmaniye Mecmuası (1910); Resimli Çiftçi (1909), Resimli Eczacı Gazetesi (1911), Resimli İstanbul (1909), Resimli Kitap (1908-1914), Resimli Mektep Alemleri (1913), Resimli (Musavver) Seyf ü Kalem (1908), Resimli Roman Mecmuası (1909).

⁴⁶ Doğrudan doğruya mizahî hüviyetle çıkanlardan akla ilk gelenleri sayalım: Afacan (1911), Alafranga (1910), Arz-ı hâl (1909), Boşboğaz ile Güllâbi (1908), Cadaloz (1911), Cart Beyim (1911), Cellat (1908), Cem (1910-1928), Cici (1911), Cingöz (1911), Coşkun Kâlemler (1909), Curcuna (1911), Çekirge (1911), Çingirak (1908), Çimdik (1910), Dalkavuk (1911), Davul (1908-1909), Deccal (1919), Dertli (1919), Dertli ile Garip (1910), Diken (1918-1920), Djem (Cem) (1912), Düşünüyorum (1910), Edep Yâhû (1908-1909), El-üfürük (1908), Eşref (1909), Eşşek (1910-1912), Feylesof (1914), Gaga Burun ile İbiş (1908), Gıdık (1910-1912), Hacıvat (1908), Hande (1910), Hande (1916-1917), Hayal-i Cedit (1910-1911), Hoca Nasrettin (1908), Hokkabaz (1908), İncili Çavuş (1908), Kalem (1908-1911), Karakuş Ezop (1908), Kara Sinan (1911), Karikatür (1914), Karikatür (1919), Kartal (1909), Kibar (1910), Körük (1908), Kukuruk (1908), Lâla (1910), Latife (1911), Leylak (1914), Malum (1910), Mir’at-ı Âlem (1908), Musavver Cellat (1908), Musavver Geveze (1908-1909), Musavver Karnaval (1908), Musavver Papağan (1908-1909), Nekregû ile Pişekar (1908), Perde (1911-1913), Püsküllü Bela (1908-1909), Şâhika (1910), Şaka (1911), Şakacı (1908), Tasvir-i Hayâl (1908), Tonton Risâlesi (1908), Üç Gazete (1908), Yeni Geveze (1910-1912), Yeniçeri (1911-1912), Yuhâ (1910), Zevzek (1908), Zıpır (1908), Zuhûrî (1908), Züğürt (1911).

Bununla birlikte, Rübab devrinin mizaha düşkünlüğüne tamamen bigâne kalmış da değildir. Meselâ, yukarıda değindiğimiz Fecr-i Âtî-Nesl-i Âtî (Yeni Nesil) mücadeleleri sırasında, tartışmaların özeti sayılabilecek karikatüre (nu. 27, bk. Ft.3) ve hangi sayı ile birlikte verildiğini tespit edemediğimiz 24 sayfalık (ilk 2 sayfasını göremedik) karikatür albümüne (bir örnek olarak bk. Ft.5) bakarak, Rübab'ın bu noktadaki noksanını azaltabiliriz. Ayrıca, mizah ile hicvin ilgisini kurabildiğimiz ölçüde, "Cadı" münakaşalarında bazı yazıların (özellikle Hemedanîzade Ali Naci'nin Hüseyin Rahmi'yi hedef alan yazılarının) hiciv ve polemik nitelikli oluşunu dikkate alınca, Rübab'ı mizaha kapalılıktan kurtarabiliriz. Ayrıca, mizahın diğer kalem tecrübelerinden çok ayrı bir vadi olduğunu, kültür ve edebiyat konulu sanat dergilerinde bu alanın biraz iğreti kalacağını da unutmamak gerekir.

9. Baskı güzelliği:

Türkiye'de 1890'lı yıllardan itibaren yayın basım kalitesinde önemli bir gelişme görülmektedir. Baskı ve dizgideki bu güzelleşme, II. Meşrutiyet yıllarında, I. Dünya Savaşı etkilerinin iyice hissedildiği 1915 yılı sonlarına kadar artarak devam etmiştir⁴⁷. II. Meşrutiyet'in 9. ayında yayın hayatına girip I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar devam eden Şehbal, bu yılların baskı nefasetini en güzel biçimde anlatacak dergilerdendir ve bu özelliğinden dolayı, 1911'de, harp halinde bulunduğumuz İtalya'nın Torino şehrindeki bir yarışmada, dünya birinciliği madalyası

Ft. 5. Karikatür albümünden. Altında şu cümleler okunuyor.

- Haberin var mı?
- Ne olmuş?
- Ne olacak. İttihat ve terakki düşmüş.
- Düşmüş mü? Ha ha ha..! Kendi düşen ağlamaz.

⁴⁷ II. Meşrutiyet yıllarındaki baskı kalitesi hakkında bk. Dr. Oktay DURAN (başkanlığında bir heyet): **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii**, Cem Ofset, İstanbul 1998, s.133-150.

almıştır. Baskı tekniğindeki kalitenin işte bu noktada olduğu II. Meşrutiyet yıllarında, Rübap -Şehbal ölçüsünde olmasa da- baskı, dizgi ve mizanpaj bakımından, devrini temsil edebilecek yayan organlarındandır.

Rübap'ın çoğu sayısı, tiraj miktarının yarısı pembe renkli kâğıda, diğer yarısı ise beyaz kâğıda basılmıştır. Bütün sayıları, hiçbir şikâyete meydan vermeyecek ölçüde güzel basılmış resimlerle süslüdür. Ayrıca bazı sayılarla birlikte, daha kaliteli kâğıtlara basılı karikatürler verilmiştir. Başlık klişesi ve bazı sayfalar tek, diğer kısımlar ise iki sütun üzerine basılmıştır.

Rübap'ın yansıttığı diğer bir özellik de biraz muhteva, biraz şekil ile ilgili olan bilmece-bulmacalardır. Bu ibare ve ifade metinleri, klasik edebiyatımızdaki muamma ve lûgazların akrabasıdır. Bu dönemde özellikle çocuk ve kadınlara yönelik süreli yayın organlarının bulmaca ve bilmecelere sıkça yer verdiği görülür. Yukarıda, "Harp Edebiyatı" altbaşlıklı kısımda, Rübap'ın bilmece-bulmacaya nasıl bir görev yani muhteva verdiğini gösterdik. Bu gibi eğitim malzemelerinde çoğu zaman, söz ve görüntü birliktedir. Rübap'ta da benzeri bilmece bulmacalar çokça yer almıştır. Hatta bunları çözenlerin adları dergide yayımlanmış ve kendilerine ödülleri verilmiştir. Rübap'ın bazı bilmece-bulmacaları pek sevimlidir. 25. sayıda hem resim hem de harfin yer aldığı şu bulmacayı görüyoruz:

Ft.6- 25. sayının bulmacası

Bulmacanın çözümü çok eğlenceli : "Rübap umumun teveccühünü kazandı mı?"

Cevabı biraz açıklayalım. Sağ başta görünen dergi resminde "Rübap" adı okunuyor. Sonra bir "mum" resminin başına "u" (ayın), sonuna ise tamlama eki "-un" karşılığı olan sağır keş harfi var ki böylece, "u-mum-un" kelimesi ortaya çıkıyor. Sonraki kelime için başta "te" harfi var; peşi sıra bir insan yüzü ve ney resmi var. İnsan yüzü "vech"tir; "ney" ise eski yazıda "nun" ve "y" harfleriyle yazılır. "Y", "ı, i, u, ü" olarak da okunur. O halde üçüncü kelime, bunların eski harflerle yanyana getirilmesinden, "te-veccühü-nü" diye okunur. Son kelime için başa bir kaz resmi ve sonra hilâl halinde bir ay şeklinin içine "nun" ve "dal" harfleri konmuştur. Bu harflerin başına "kaz"ı ve "ay"ın "a"sını, sonrasına da "ay"ın "y"sini ("ı") koyduğumuzda, son kelitemiz de "kaz-a-nd-ı mı?" biçiminde okunuyor (bk. Ft.6).

Bu gibi özellikleriyle Rübab'ın, şeklen de II. Meşrutiyet basımını yansıttığına dikkat çekelim.

Bütün bunların dışında, Rübab dergisinin; “Hareket-i Edebiye” sütununda, o sıralarda yayın hayatını sürdüren dergilerin muhtevasıyla ilgili tanıtım ve eleştirilere yer vererek devrindeki kültür hareketliliğine ayna tuttuğunu söyleyebiliriz. Hareket-i Edebiye sütunu, derginin edebî müdürü sıfatıyla önceleri Feyzullah Sacit (nu:3-5), sonra yukarıda kısmen değinildiği üzere Şahabettin Süleyman tarafından bir kısmı imzalı, bir kısmı ise dergi adıyla kaleme alınmıştır.

Makalemiz boyunca Rübab'ın içeriğine dair söylediklerimizin toplamı, öyle sanıyoruz ki bu derginin II. Meşrutiyet Türkiye'sinin basın ve edebiyat hayatına ayna olabileceği konusunda yeterli kanıt sayılabilir.

EK: Rübab mecmuasının çıkış tarihlerini gösterir karşılaştırmalı cetvel

Sayı :	Hicrî-Kamerî	Rumi-Mali	Miladi Karşılığı
1	18 Safer 1330	25 Kânun-ı sani 1327	7 Şubat 1912
2	26	2 Şubat	15
3	4 Rebiyü'l-evvel	9	22
4	11	16	29
5	18	23	7 Mart
6	25	1 Mart 1328	14
7	2 Rebiyü'l-ahir	8	21
8	9	15	28
9	16	22	4 Nisan
10	23	29	11
11	1 Cemaziyü'l-evvel	5 Nisan	18
12-13	8	12	25
14	15	19	2 Mayıs
15	22	26	9
16	29	3 Mayıs	16
17	6 Cemaziyü'l-ahir	10	23
18	13	17	30
19	20	24	6 Haziran
20	27	31	13
21	5 Recep	7 Haziran	20
22	12	14	27
23	19	21	4 Temmuz
24-25	26	28	11
26	3 Şaban	5 Temmuz	18
27	10	12	25
28	17	19	1 Ağustos

29	24	26	8
30	2 Ramazan	2 Ağustos	15
31	9	9	22
32	16	16	29
33	23	23	5 Eylül
34	30	30	12
35	7 Şevval	6 Eylül	19
36	14	13	26
37	20	19	2 Teşrin-i evvel
38	28	27	10
39	6 Zilkade	4 Teşrin-i evvel	16
40	13	11	24
41	28	26	8 Teşrin-i sani (Kasım)
42	18 Zilhicce	15 Teşrin-i sani	28
43	16 Muharrem 1331	13 Kânun-ı evvel	26 Kânun-ı evvel (Aralık)
44	28 Safer	24 Kânun-ı sani	6 Şubat 1913
45	6 Rebiyü'l-evvel	31	13
46	13	7 Şubat.	20
47	20	14	27
48	27	21	6 Mart
49	4 Rebiyü'l-ahir	28	13
50	11	7 Mart 1329	20
51	18	14	27
52	25	21	3 Nisan
53	3 Cemaziyü'l-evvel	28	10
54	9	3 Nisan	16
55	17	11	24
56	24	18	1 Mayıs
57	2 Cemaziyü'l-ahir	25	8
58	8	2 Mayıs	15
59	15	9	22
60	22	16	29
61	29	23	5 Haziran
62	6 Recep	29	11
63	14	6 Haziran	19
64	21	13	26
65	28	20	3 Temmuz
66	6 Şaban	28	11
67	13	4 Temmuz	17
68	20	11	24
69	27	18	31
70	4 Ramazan	25	7 Ağustos
71	11	1 Ağustos	14
72	15	8	21
73-74	7 Şevval	26	8 Eylül
75	1 Zilkade	19 Eylül	2 Teşrin-i evvel (Ekim)
76	8	26	9
77	15	3 Teşrin-i evvel	16
78	22	10	23
79	1 Zilhicce	17	30
80	8	24	6 Teşrin-i sani (Kasım)
81	20	7 Teşrin-i sani	20
82	27	14	27
83	5 Muharrem 1332	21	4 Kânun-ı evvel (Aralık)
84	12	28	11
85	19	5 Kânun-ı evvel	18

86	25	12	25
87	4 Safer	19	1 Kânun-ı sani (Ocak) 1914
88	11	26	8
89	18	2 Kânun-ı sani	15
90-100	24	9	22
101	9 Rebiyü'l-evvel	23	5 Şubat
102	16	30	12
103	23	6 Şubat	19
104	30	13	26
105	7 Rebiyü'l-ahir	20	5 Mart
106	14	27	12
107	21	6 Mart 1330	19
108	28	13	26
109	6 Cemaziyü'l-evvel	20	2 Nisan
110	20	3 Nisan	16
111	27	10	23
112	4 Cemaziyü'l-ahir	17	30
113	11	24	7 Mayıs
114	18	1 Mayıs	14
115	25	8	21
116	3 Recep	15	28
